

**Институт за
Социална
Интеграция**

FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES
FONDATION EUROPÉENNE
D'ÉTUDES PROGRESSISTES

„Предсрочни парламентарни избори 2017: Гражданско наблюдение”

ОКОНЧАТЕЛЕН ДОКЛАД

Май 2017 година

Съдържание:

1. Въведение	стр.3
2. Анализ на изборното законодателство	стр.5
I част – Предизборна обстановка и анализ на законодателствотостр.6
I I част – Сравнителен анализ на действието на преференциалното гласуване в България	стр.20
3. Медиен мониторинг и мониторинг на предизборната кампаниястр.32
4. Гражданско наблюдение на изборния ден	стр.61
5. Приложения	стр.71

1. Въведение:

Институтът за социална интеграция (ИСИ) - София, в партньорство с Фондация за европейски прогресивни изследвания (ФЕПС) - Брюксел, за шести пореден път осъществи мониторинг на предизборния и изборен процес в България.

Основни цели на Мониторинга: Подкрепа на демократични, прозрачни и честни избори за народни представители, постигане на превантивен ефект върху възможността за нарушаване демократичността на изборите и повишаване информираността и участието на гражданите в изборния процес.

Мониторингът следва три етапа: анализ на изборно законодателство, медиен мониторинг и наблюдение на изборния ден.

След проведения референдум през ноември 2016 година, в общественото пространство се заговори упорито за промяна в изборната система. Политическите елити обаче не поеха инициативата, веднага след гражданския вот да работят в посока промяна на правилата. След като вече бе ясно, че предстоят предсрочни парламентарни избори, част от парийте използваха популистки именно резултатите от референдума, че те трябва да бъдат приети на всяка цена и веднага, дори и с малко да не достигаха нужния брой гласове, правещи вота от референдума задължителен. Естествено тези думи и послания за „промяна” бяха използвани в последните работни дни на 43-тото Народно събрание и правеха приемането му невъзможно.

Реализацията на дейностите по Мониторинга през 2017 г. потвърдиха опасенията, че е тенденцията за нарушаване на демократичността на изборния процес е все още налице. Предизборната кампания става все по - нечестна, манипулативна, неравностойна. Освен типичните „демократични“ практики, в процеса на кампанията, по време на изборния ден и върху резултатите от изборите, частично влияние оказват икономически, корпоративни и дори криминални интереси.

Именно затова основен обект на наблюдение и анализ бяха медиите и начинът, по който тяхната работа дава отражение върху изборния процес. В известна степен това зависи както от нормативната рамка, така и от чисто професионалния подход на всеки журналист и редактор, когато опре до създаване и отразяване на политическа информация. Този аргумент е общовалиден, тъй като предизборната кампания в

медията, и начинът на ретранслиране на послания, формира обществено мнение и създава нагласи, които пък определят частично и мотивацията на вота.

Тази година ИСИ регистрира близо 400 наблюдатели от всички области в страната, като за всяка област имахме регионален координатор. Групата от регионални координатори премина през обучителен инструктаж, с основен елемент избран ден – превенция на възможни нарушения. Гражданско наблюдение извършихме и в чужбина, в секции във Великобритания.

Чрез преминали обучение наблюдатели, увеличихме гражданското участие в изборния процес и заинтересоваността на избирателите към провеждането на честни, прозрачни и демократични избори. Възможните нарушения в изборния процес трябва да получат необходимата публичност и за тях да бъде сигнализирано на отговорните органи и институции. За тази цел бе използвана вече създадената мрежа от граждански наблюдатели във всички избирателни райони на страната.

Този документ представлява подробен доклад на дейностите по Мониторинга в неговата съвкупност – аналитични материали, обобщено описание на извършени дейности, описание на регистрирани тенденции и явления, анализ на медийна среда в контекста на изборите за народни представители.

Първи етап -

Анализ на изборното законодателство

Изготвил:

Група юристи и политолози с ръководител Борислав Ангелов

София

Март/Април 2017 година

І част – Предизборна обстановка и анализ на законодателството

На 26 март 2017 г. се провеждат изборите за 44-то Народно събрание. За последните по-малко от 4 години това са третите по ред предсрочни парламентарни избори в България, които за разлика от предходните два не се провеждат по изцяло нови изборни правила. Конституция и Изборния кодекс определят основната законодателна рамка за изборите у нас. Към тях се отнасят Законът за политическите партии, Законът за събранията, митингите и манифестациите, Законът за административните нарушения и наказания и Наказателния кодекс, както и решенията на Централната изборителна комисия (ЦИК). Настоящият анализ се спира на законодателните промени в Изборния кодекс.

Извършените от 43-ото Народно събрание законодателни промени в Изборния кодекс не касаят само и единствено отделен вид избор. Те са преди всичко резултат от договорки и пазърлъци в управляващото и подкрепящото парламентарно мнозинство. Насочени са към търсене на политически ефекти, извличане на дивиденди и носят елемент на пропаганда, а не са толкова резултат от задълбочена експертиза, с която да се подобри изборния процес и повиши доверието на гражданите. Трудно може да говорим за някаква предварителна оценка на въздействие на предлаганите и приетите промени в изборното законодателство.

Три са основните моменти на промените в изборните правила, които засягат изборите за народни представители: задължителното гласуване, квадратчето „Не подкрепям никого“ и гласуването в чужбина (по-точно изборителните секции).

Въведеното **задължително гласуване** е силно „окастрено/орязано“ като действие. То идва от предвидена в Изборния кодекс последица от неупражняването на изборителното право. А именно, че ако не се гласува в два последователни избора от един и същи тип изборителят ще бъде отписан от изборителните списъци. Нещо повече отписването от изборителните списъци е изключително спорно от конституционно гледна точка и засяга пряко пасивното изборително право. Точно по отношение на тази разпоредба (чл. 242а от Изборния кодекс) Омбудсманът на Република България сезира

Конституционния съд още на 26 юли 2016 г.¹ Предстои на 23 февруари (т.е. един ден преди официалното начало на кампанията) Конституционния съд да се произнесе по искането на омбудсмана за установяването на противоконституционност. Евентуално обявяването на разпоредба от изборния кодекс като противоконституционна ще доведе до напълно обезмисляне на задължителното гласуване. Задължителното гласуване води до увеличаване на избирателната активност, но то е по-скоро изкуствено и това не води до пряко увеличаване на доверието не само в избирателната система, но и в представителната демокрация.

По отношение на бюлетината за гласуване новият момент в изборите за народни представители е въвеждането на квадратче, където е изписано **„Не подкрепям никого“**. От една страна вотът в този квадрат ще се брой за действителен, но от друга няма да се вземат предвид в определянето на крайния резултат от изборите и в разпределението на мандатите за всяка партия и коалиция на национално ниво. Не звучи достатъчно аргументирано, че замисълът на това квадратче идва от въвеждането на задължителното гласуване, особено след като не се взема предвид поне при определяне на резултата кои партии и коалиции са получили не малко от 4 % от действителните гласове. В бъдещи промени в изборното законодателство е необходимо да залегне отпадането на това квадратче.

По традиция промените засягащи гласуването на българските граждани извън страната и **образуването на избирателните секции в чужбина** е един от най-разискваните въпроси при промените в изборното законодателство. Такава беше и ситуацията през 2016г, когато след първоначално приетите промени през май месец последва тяхна нова промяна през юли. Въведените през май изискуеми 100 заявления за да бъде разкрита избирателна секция извън консулските и дипломатическите представителства на Република България беше намалена на 60 заявления. Прави се ограничение по отношение на максималния брой на секциите в една държава да не надвишава 35. Създаването на секциите извън държавите, които не са членки на ЕС зависи от преценката на ръководителите на дипломатическите и консулските представителства, с което се въвежда един субективен принцип. Неравнопоставеност при образуването на секции в страните-членки на ЕС и останалите държави. Тези

¹ Вж. пов. Конституционно дело № 11/2016 г. по искане на омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 242а от Изборния кодекс поради противоречие с разпоредбите на чл. 4, ал. 1, чл. 6, ал. 2 на чл. 10 и на чл. 42, ал. 1 и ал. 2 от Конституцията на република България.

промени касаят огромен брой български граждани в чужбина и те са крачка назад в сравнение с въведения първоначален режим с Изборния кодекс през 2014 г. Въпреки някои първоначални заявки за създаване на изборителен район чужбина (т.нар. 33 МИР) това не се състоя, което е едно от основните искания през последните години на българските граждани зад граница. Така те за пореден път ще гласуват само за политически партии, но няма да могат да изразят своето предпочитание за кандидат в кандидатска листа.

Преференциално гласуване

За втори пореден път на избори за народни представители избирателите имат възможност да се възползват от преференциалния вот. Без промени остава начина на определяне на избраните кандидати според получените валидни (преференции) иподреждането в листата. Предпочитанията (преференциите) за отделните кандидати са валидни, ако броят на гласовете, получени за кандидата, е не по-малък от 7 на сто от гласовете, подадени за кандидатската листа. Предимството на водача в листата се запазва, тъй като когато няма кандидати с валидни предпочитания (преференции), избрани са кандидатите по реда, в който са подредени в кандидатската листа. В настоящите избори броят на гласувалите преференциално няма да бъде по-малък от този през октомври 2014 г. (1/3 от гласувалите, - което доведе до 20 народни представители избрани преференциално в 8-те парламентарно представени формации в 43 НС). Отново ще има политически формации, които няма да поощряват преференциалното гласуване, провеждането на кампания вътре в самата кампания. Феноменът 15/15 отново ще бъде актуален и не е изключено избрани кандидати чрез този феномен да се откажат от депутатските места. В България политическите формации не е поощряват разместването на депутатските листи.

Тук е и моментът да се припомни, че като цяло Народното събрание се отказва да промени **Методиката за определяне на резултатите от гласуването и разпределяне на мандатите при избори за народни представители**, която беше предмет на разисквания и протести след изборите през октомври 2014 г. (заради случаят с Бат Сали в Кюстендил). Това разминаване се получава до голяма степен от обстоятелството, че при разпределянето на мандатите на национално ниво се използват гласовете подадени в чужбина, но не участват при разпределението на мандатите в многомандатните изборителни райони.

Казусът машинно гласуване

В кампанията за провеждането на предсрочните парламентарни избори през март 2017 г. се открие казусът с машинното гласуване. Съгласно преходните и заключителните разпоредби на приетия през 2014 г. Изборен кодекс с изборите за президент и вицепрезидент на републиката през 2016 г. приключват изключенията машинното гласуване да се произвежда като експериментално. Именно в тази посока е и решението на Върховния административен съд от 1 февруари 2017 г.², с което се определя като незаконосъобразно Решение №4153-НС от 27 януари 2017г. на Централната изборителна комисия, което предвиждаше ограничение за машинно гласуване само в 500 изборителни секции.

Според нормите на Изборния кодекс изборителят може да гласува или с хартиена бюлетина или с бюлетина за машинно гласуване. Те са равностойни. Дава му се право на избор, на машинното гласуване се гледа като на още една допълнителна опция. При машинното гласуване гласът на изборителя, след потвърждаване на избора, се записва и съхранява в електронна изборителна кутия, която не позволява разкриване на самоличността на изборителя и начина на гласуване. Изборителят получава съобщение за приключване на гласуването, отпечатва се контролна разписка с отразения вот, която се пуска в специална кутия за машинното гласуване. Законодателят е предвидил, че в случаи на непреодолими външни обсътателства при машинно гласуване, гласуването продължава с хартиени бюлетини.

Към този момент със свои решения от 10 февруари 2017 г. ЦИК определя техническите изисквания към апаратната и програмната част на електронната система за машинно гласуване в изборите за народни представители на 26 март 2017 г. и открива състезателна процедура за осигуряване/наемане на специализирани устройства за машинно гласуване (общо на 12 500 устройства на стойност до 15 млн. лв. без ДДС). Трябва да се отбележи, че приложението с техническите изисквания за машинното гласуване не са публикувани интернет страницата на ЦИК. (информацията към този момент е, че няма получени заявки, а само проявен интерес).

Видно е забавянето на целия процес в осъществяването на възможността да се гласува машинно след президентските избори през 2016 г. Забелязва се прехвърляне на

² Вж. пов. Решение № 1289/01.02.2017 г. на ВАС -

<http://www.sac.government.bg/court22.nsf/d038edcf49190344c2256b7600367606/95ffd1295b558758c22580b9005209a0?OpenDocument>

отговорността между ЦИК и предходното правителство. Вина има не само ЦИК, но и предходният МС. Предсрочните избори не могат да служат за оправдание в случая, очевидно е, че не са били подготвени за подобно развитие на политическата обстановка. Служебното правителство беше изправено пред ситуация, от която трудно може да излезе. При редовно правителство и работещ парламент този въпрос можеше да се реши с инициране и приемане на законодателна промена, която да отдалечи провеждането на машинното гласуване в бъдещ период.

Съществува реална опасност заради краткия срок машинното гласуване да не се проведе изцяло или във всички секции през март 2017 г., както и допълнително възникване на проблеми при обучението, провеждането на разяснителната кампания, гаранциите за сигурност, съхранението и транспортирането на машините за гласуване, особено в чужбина.

Казусът с машинното гласуване доведе до използването му от политически формации още преди официалното стартиране на кампанията за извличане на дивиденди. В част от нестартиралата им официална кампания. На твърдения, които са по-скоро спекулативни или несъстоятелни, че изборите могат да бъдат провалени, да бъдат отложени, поставя се под въпрос тяхната легитимност, да бъдат оспорени оспорени резултатите от изборите и касирани от Конституционния съд и т.н.

I I част – Сравнителен анализ на действието на преференциалното гласуване в България

В България преференциалното гласуване се използва за първи път преди десет години в изборите за Европейски парламент през 2007 г. От тогава досега то е провеждано общо шест пъти. Три пъти в избори за Европейски парламент 2007, 2009 и 2014 г., два пъти в предсрочни избори за национален парламент 2014 и 2017 г. и един път в избори за общински съветници през 2015 г. Преференциалният вот е едно от постиженията на гражданското общество по отношение на изборните правила в страната. Неговият път на действие и прилагане не е никак лек, той преминава през няколко етапа и перипетии на развитие. Политическите партии не приемат еднозначно въвеждане на този мажоритарен елемент, с който избирателите могат да изразят своето предпочитание към подредбата на кандидатската листа, за която гласуват. През изминалите години на използване на гласуване с преференции се открояват различни

тенденции и се натрупва не малък опит, както от страна на избирателите, така и от кандидатите в листите, включително и от политическите организации.

Първи стъпки в преференциалното гласуване

Пълноправното членство на България в Европейския съюз от 1 януари 2007 г. отваря вратата за използването на преференциалния вот. На 22 февруари 2007 г. 40-то Народно събрание приема Закона за избиране на членове на Европейския парламент от Република България. Именно с него за първи път в страната е законодателно регламентирано преференциалното гласуване като форма на гласуване, при което избирателят може да изрази своето предпочитание (преференция) относно реда на подреждане на кандидатите от кандидатската листи, за която гласува. Гласуването с преференции вот не е задължително, а зависи от желанието на избирателя да се възползва от възможността да отдаде своето предпочитание (преференция) за съответния кандидат от избраната от него партия или коалиция. Преференциалните гласове, подадени за отделните кандидати се вземат предвид, ако броят на гласовете, получени за кандидата, възлиза най-малко на 15 на сто от действителните гласове, подадени за съответната кандидатска листа.

Гласуването се извършва с бюлетини, където освен наименованието на политическата партия, коалицията на политически партии или инициативния комитет са изписани имената на кандидатите от съответната листа или името на независимия кандидат. Избирателят може да даде своето предпочитание (преференция) за конкретен кандидат чрез поставяне на знак в малко квадратче, където е изписан и поредният номер на кандидата в листата. Тъй като избирателят има право само на едно предпочитание (преференция) за посочен от него кандидат, когато бюлетината съдържа две или повече предпочитания (преференции), се приема, че тя не съдържа такива и гласът се смята, че е подаден само за избраната кандидатска листа.

Въведеният преференциален праг от 15 на сто е висок и трудно преодолим, с което предварително се ограничава влиянието на преференциалните гласове и интереса към него от страна на избирателите. Това се потвърждава и от резултатите от проведените на 20 май 2007 г. избори за членове на Европейския парламент от Република България. Изборите се осъществяват по пропорционална система с национални изборни листи на политически партии, коалиции на политически партии и независими кандидати чрез

преференциално гласуване. С тези избори за първи път у нас при разпределението на мандатите започва да се използва методът на Хеър-Ниймайер. В последствие той се прилага в изборите за общински съветници и за народни представители за сметка на метода Д'Ондт.

Избирателната активност е ниска, от общо 6 691 080 избиратели гласуват 1 955 296 или 29,22%. Недействителните гласове са 17 750, а действителните 1 937 696. За двата инициативни комитета на независимите кандидати са подадени 8 105 гласа, а за кандидатските листи на участващите четиринадесет политически партии и коалиции на политически партии 1 929 591 гласа. Общият брой на заявените предпочитания (преференции) за отделни кандидати по кандидатски листи е 300 247 или 15,56%³. Резултатите от изборите отреждат на пет формации мандати, както следва ГЕРБ - 5, коалицията „ПЕС БСП и ДСХ“ - 5, ДПС - 4, Атака - 3, НДСВ - 1. Тъй като няма кандидати, които да са преминали преференциалната квота, за нито една от партиите и коалициите, преференциите не оказват влияние на подреждането в кандидатските листи. В не малка степен интересът на избирателите към тази опция на тези избори е заради неговото нововъведение. Политическите формации от своя страна не проявяват интерес към поощряването и пропагандирането на преференциалното гласуване.

Преференциалното гласуване се прилага за втори път в проведените на 7 юни 2009 г. избори за Европейски парламент. От 6 672 274 избиратели гласуват 2 589 181 или 38,81%. Недействителните гласове са 25 245, а действителни 2 576 434. За единствения регистриран инициативен комитет на независим кандидат гласуват 8565, докато за кандидатските листи на тринадесетте политически партии и коалиции на политически партии гласуват 2 567 869, от тях преференциално 513021 или 19,98%⁴. В сравнение с евроизборите от 2007 г. избирателната активност е по-висока, а също така се увеличава и броят на избирателите използвали преференциалното гласуване. Нещо повече ако ръстът на броя избиратели е с 32,42%, то на използвалите преференции е още по-голям, той е 70,87%. Отново не се стига до промяна в подредбата на листите, но

³Вж. пов. Решение № 256 на ЦИКЕП от 23 май 2007 г. относно окончателните резултати от произведените на 20 май 2007 г. избори за членове на Европейския парламент от Република България или Бюлетин за резултатите от изборите, произведени на 20 май 2007 г., ЦИКЕП, София, Информационно обслужване-АД, 2007

⁴ Вж. пов. Решение № ЕП-256 на ЦИКЕП от 9 юни 2009 г. за обявяване на окончателните резултати от произведените на 7 юни 2009 г. избори за членове на Европейския парламент на Република България или Бюлетин за резултатите от изборите за членове на Европейския парламент от Република България, произведени на 7 юни 2009 г., ЦИКЕП, София, 2009

новината е, че двама от водачите на листи съумяват да получат преференции над 15%. Това са Меглена Кунева (НДСВ) 58588 (28,56%) и Надежда Михайлова (Синята коалиция) 33919 (16,56%). Мандати от вторите европейски избори в България се разпределят между шест формации, както следва: ГЕРБ – 5, коалиция „Коалиция за България“ – 4, ДПС – 3, Атака – 2, НДСВ – 2, коалиция „Синята коалиция“ – 1⁵.

Опитът от провеждането на първите два избори с преференциално гласуване показва, че за да може предпочитанията да оказват влияние на подреждането на кандидатите в кандидатските листи е необходимо преференциалният праг да бъде значително по-малък. Това ще доведе и до увеличаване на броя избиратели, които ще имат желание да изразят своето предпочитание (преференция) относно реда на подреждане на кандидатите от кандидатската листа, за която гласуват.

Преференциалното гласуване – крачка назад

С приетия окончателно на 19 януари 2011 г. Изборен кодекс от 41-то Народно събрание се регламентират правилата за избори за народни представители, президент и вицепрезидент на републиката, членове на Европейския парламент от Република България, общински съветници, кметове на общини и кметства. Основният замисъл на кодификацията е да се систематизират действащите правни норми от една правна материя в единен законодателен акт. Избягвайки по този начин противоречия, несъответствия и третиране на едни и същи въпроси в няколко закона. Уеднаквявайки терминологията. Това условие обаче не е постигнато, тъй като в отделен самостоятелен закон остава да съществуват разпоредбите за избор на Велико Народно събрание.

Първоначално в Изборния кодекс е заложено преференциалното гласуване да се провежда не само в изборите за членове на Европейския парламент, но и в изборите за народни представители. В изборите за Европейски парламент предпочитанията (преференциите) за отделните кандидати са валидни, ако броят на гласовете, получени за кандидата, е не по-малък от 6 на сто от гласовете, подадени за кандидатската листа, докато в изборите за Народно събрание той е 9 на сто. Запазва се гласуването с отделни

⁵Първоначално мандатите са 17, но при влизане в сила на Договора от Лисабон за изменение на Договора за Европейския съюз и на Договора за създаване на Европейската общност, подписан на 13 декември 2007 г. в Лисабон, броят на членовете на Европейския парламент от Република България се увеличава на 18. След приемането на съответното решение от Европейския съвет, броят на членовете на Европейския парламент за мандата 2009 - 2014 г. е приведен в съответствие с Договора от Лисабон за изменение на Договора за Европейския съюз и на Договора за създаване на Европейската общност. Осемнадесетият мандат се получава от „Синята коалиция“, представена в Европейския парламент с най-голям неоползотворен остатък, т.е. техните мандати стават два.

бюлетини за всяка партия и ако по желяе избирателят има право да изрази едно предпочитание, което задължително трябва да бъде поставено със знак "X", с химикал пишещ, със син цвят, в квадратчето пред имената на избран от него кандидат.

Нов момент в изборните правила е т.нар. списък А и списък Б. Кандидатите преминали съответния преференциален праг се подреждат според броя на получените предпочитания (преференции), като се започне с кандидата, получил най-висок брой от тях. Тези кандидати се изваждат от кандидатската листа на съответната партия или коалиция от партии и образуват списък А. Останалите в кандидатската листа кандидати запазват първоначалното си подреждане в листата и образуват списък Б. Когато няма кандидати с валидни предпочитания (преференции) се запазва подредбата в кандидатската листа. Определянето на избраните кандидати от всяка кандидатска листа се извършва според броя на получените валидни предпочитания (преференции) и подреждането на кандидатите в листата съгласно приетата от Централната избирателна комисия (ЦИК) методика за определяне на резултатите от гласуването на съответния вид избор.

Въвеждането на преференциалното гласуване в избори за народни представители е своеобразен отговор на отказа от избиране 31 мандата по мажоритарна система и връщането отново към избиране на всички 240 народни представители по пропорционална, които са разпределени в 31 многомандатни избирателни района. С извършените през пролетта на 2009 г. промени в изборните правила, парламентарните изборите на 5 юли 2009 г. за 41-во Народно събрание де се провеждат по смесена система: 31 народни представители се избират по мажоритарна система в едномандатни избирателни райони, а останалите 209 по пропорционална система с кандидатски листи на политически партии или коалиции, регистрирани в 31 многомандатни избирателни райони. При мажоритарната система за избран се смята, кандидатът, получил най-много гласове в съответния район. Между едномандатните избирателни райони се наблюдава голяма несъразмерност, което идва от обстоятелството, че те съвпадат с големината на многомандатните. Избраният тип на мажоритарен вот е отчетен за неуспешен и показва в голяма степен неговите недостатъци, което предопределя отмяната му.

През февруари 2013 г. 41-то Народно събрание приема промени в изборното законодателство, които водят до отпадане на преференциалното гласуване в изборите

за народни представители. Това е несъмнено крачка назад от първоначалната философия на кодекса. Отнема се възможността избирателите активно да участват в изборния процес, като изразят своето отношение към подредбата на кандидатските листи на политическите партии и коалиции от партии. Изборният кодекс предвижда в изборите за народни представители и за членове на Европейския парламент от Република България да се гласува с отделни бюлетини, които избирателят ще може да взема от специални модулни кутии. Техният замисъл е да се предотврати изнасянето на бюлетини, с които да се осъществява по-лесно корпоративния и контролиран вот. Невъзможността от страна на ЦИК да осъществи изработването на модулните кутии, които със звуков сигнал трябва да пускат по една бюлетина на избирател в тъмната стаичка се посочва като един от доводите да се отмени преференциалното гласуване. Политическите партии виждат в преференцията предпоставка за вътрешнопартийни борби и противопоставяния, тъй като в малките по-големина райони броят на валидните преференции ще бъде по-малък за да се пренареди листата. Избран е подход по-скоро как да не се осъществи преференциално гласуване и да не се изпълни първоначално поетия ангажимент към гражданите.

Изборният кодекс вместо да улесни изборния процес води до неговото усложняване, пречки в осъществяването на избирателното право, активно и пасивно, липса на публичност и прозрачност в работата на различните избирателни комисии. Създаде не само съмнения, но и предпоставки за манипулиране на изборните резултати. Това си пролича още при провеждането на местните и президентските избори през есента на 2011 г., като извършените изменения и допълнения след тях не промениха коренно нещата по време на предсрочните парламентарни избори през 2013 г. Изборният кодекс доведе до увеличаване на недоверието на гражданите към избирателната система, а от тук към политическата система и представителната демокрация. В резултат на това 42-то Народно събрание пристъпи към изработване на изцяло нов Изборен кодекс, а със стария се пропусна възможността да се проведат избори с преференциално гласуване за национален парламент.

Рестарт на преференциалното гласуване

На 4 март 2014 г. 42-то Народно събрание приема окончателно нов Изборен кодекс, който за разлика от предходния вече регламентира изборните правила за всички видове избори, включително и за Велико Народно събрание. Преференциалното

гласуване е въведено във всички възможни видове избори: за членове на Европейския парламент от Република България, за народни представители и за общински съветници. Извършва се своеобразен рестарт на преференциалното гласуване.

Бюлетината за гласуване е обща. В дясната част се изписват пълното или съкратено наименованието на партията или коалицията, или наименованието „Инициативен комитет“ за независимите кандидати. Също така и квадратче за поставяне на знак "X" или "V", поставен с химикал, пишец със син цвят, отразяващ волята на избирателя, в което е изписан поредният номер на партията, коалицията или инициативния комитет. В лявата част кръгчета с изписани в тях поредни номера; броят на които отговаря на удвоения брой на мандатите в съответния изборен район за народни представители, на броя на членовете на Европейския парламент от Република България, на броя на членовете на общинския съвет. Те служат за поставяне на знак "X" или "V", поставен с химикал, пишец със син цвят, отразяващ предпочитанието (преференцията) на избирателя за кандидат от кандидатска листа на партия или коалиция. Номерът, изписан във всяко отделно кръгче, означава поредния номер, с който е регистриран кандидатът в кандидатска листа на партия или коалиция. С плътна черна хоризонтална линия се отделят един от друг редовете на отделните партии, коалиции и инициативни комитети.

В изборите за народни представители извън страната се гласува само с бюлетина за партии и коалиции, за разлика от изборите за евродепутати, където избирателят има възможност да изрази предпочитание (преференция). Това е една неравнопоставеност между избирателите в страната и тези извън страната. По този въпрос през 2011 г., Конституционния съд определя, че неравното третиране при упражняване на активно изборно право не е в нарушение на Конституцията на Република България. Упражняването на изборно право извън страната протича при специфични условия. Преференциалното гласуване, каквото Изборния кодекс предвижда в страната, на практика не е възможно да се осъществява извън страна. Кодексът, както и предходните изборни правила не предвиждат извън страната образуването на отделни изборни райони⁶.

⁶ Виж. пов. Решение № 4 на КС от 4 май 2011 г. по к.д. № 4 от 2011 г.

В изборите за народни представители, членове на Европейския парламент от Република България и общински съветници се произвеждат по пропорционална изборна система, съответно с регистрирани в многомандатни изборни райони кандидатски листи, с национални кандидатски листи и с регистрирани в многомандатни изборни райони кандидатски листи на партии, коалиции и инициативни комитети. Резултатите от гласуването се определят по метода на Хеър Ниймайер

Избирателят по собствено желание има право да изрази едно свое предпочитание (преференция) за кандидат в избрана от него кандидатска листа на партия или коалиция. В изборите за народни представители и общински съветници, когато избирателят не е отбелязал предпочитание (преференция) за кандидат в избрана от него листа, се зачита предпочитание (преференция) за кандидата, посочен на първо място в листата. На практика по този начин водачът в листата е защитен, пази се и има предимство пред останалите кандидати в листата. Именно поради това обстоятелство преференциалният вот за водачите на кандидатски листи за народни представители не е обект на настоящото изследване. За да бъде изместен е необходимо от една страна достатъчно голям брой избиратели да са гласували преференциално, за да намали до минимум неговото предимство и да има поне един, който да е събрал повече на брой валидни преференции. Докато в изборите за членове на Европейски парламент тази неравнопоставеност между водача в листата и останалите кандидати я няма.

В изборите за народни представители предпочитанията (преференциите) за отделните кандидати са валидни, ако броят на гласовете, получени за кандидата, е не по-малък от 7 на сто от гласовете, подадени за кандидатската листа, за общински съветници той отново е не по-малък от 7 на сто, но от общинската избирателна квота. Под общинска избирателна квота се има предвид частното от делението на общия брой на действителните гласове, подадени за общински съветници в общината, на броя на членовете на общинския съвет. Когато частното не е цяло число, общинската избирателна квота е най-близкото по-голямо цяло число. Преференциалният праг в изборите за членове на Европейския парламент от Република България е не по-малък от 5 на сто от гласовете, подадени за кандидатската листа, т.е. той е намален с 10 на сто спрямо проведените два предходни избора.

И при трите вида избори, определянето на избраните кандидати от всяка кандидатска листа на партия или коалиция се извършва според броя на получените

валидни предпочитания (преференции) и подреждането на кандидатите в листата. Методиките на отделните видови избори за определяне на резултатите от гласуването, както и за разпределяне на мандатите са вече част от Изборния кодекс. Запазват се списък А и списък Б. В списък А кандидатите от листата на съответната партия или коалиция се подреждат според броя на получените предпочитания (преференции), като се започне с кандидата, получил най-висок брой валидни предпочитания (преференции). Списък Б се образува от останалите в кандидатската листа кандидати, запазвайки първоначалното си подреждане в листата. В случай, че няма кандидати с валидни предпочитания (преференции), избрани са кандидатите по реда, в който са подредени в кандидатската листа.

Третите избори за членове на Европейски парламент от Република България, които се провеждат на 25 май 2014 г. са първият тест на новите изборни правила, включително и за измененията в преференциално гласуване. Традиционно в този вид избори избирателната активност остава да бъде ниска. Броят на избирателите е 6 543 423, гласуват 2 361 943 или 36,10%. Броят на недействителните гласове е 122 536, което показва значителен ръст спрямо предходните два избора за евродепутати. Действителните гласове са 2 239 430. За тримата независими кандидати гласуват 15 526, а за кандидатските листи на двадесет и седемтепартиите и коалициите от партии са подадени 2 223 904. Преференциалният вот е предпочетен от 588 945 гласоподаватели или 26,48%⁷. Спадът в избирателната активност не води до спад на броя предпочитания (преференции). Напротив забелязва се как и в трите проведени избора за Европейски парламент тенденцията е на непрекъснато увеличаване на броя използвани предпочитания (преференции).

Ниският преференциален праг способства и за пренареждане на листите. За първи път имаме случай на пренареждане на листи. Седем кандидати преминават чрез преференциалното гласуване прагът от 5%. Водачът на листата на коалицията „Реформаторски блок“ Меглена Кунева независимо, че набира 21 306 преференции или 14,74% е изместена от втория Светослав Малинов, който набира 39 173 преференции или 27,10%. В листата на коалицията „Коалиция за България“ Момчил Ненков, който е на петнадесето място съумява с 34 124 преференции или 8,05% да изпревари водачът, в

⁷ Вж. пов. Решение № 562 – ЕП на ЦИК от 28.05.2014 г. относно: обявяване окончателните резултати от произведените на 25 май 2014 г. избори за членове на Европейския парламент от Република България или Бюлетин за обявяване на резултатите от изборите за членове на Европейския парламент от Република България произведени на 25 май 2014 г. Т. I и Т. II, ЦИК, София, Информационно обслужване-АД, 2009

случая президентът на Партията на европейските социалисти Сергей Станишев, който има 28 309 преференции или 6,61%. Първите двама от листата на коалицията „България без цензура, ВМРО, ЗНС, Гергьовден“ Николай Бареков и Ангел Джамбазки набират съответно 26 141 преференции или 10,95% и 20 469 преференции или 8,58%, с което се запазва първоначалната подредба. Томислав Дончев като водач на листата ГЕРБ набира 108 340 преференции или 15,91%. Мандатите се разпределят, както следва: ГЕРБ –6, „Коалиция за България“ – 4, ДПС – 4, „България без цензура, ВМРО, ЗНС, Гергьовден“ – 2; „Реформаторски блок“ – 1.

Разместването в листата на „Реформаторския блок“ не представлява толкова голяма изненада, отколкото това в листата на „Коалиция за България“. То не е резултат на водена преференциална кампания, а идва от съвпадението на номера на кандидата в кандидатската листа №15 с номера на партията или коалицията в бюлетината №15. От тук и появата на „феноменът 15/15“, който започва да съпътства преференциалното гласуване в България и е характерен за всички кандидатски листи, където има възможност за съвпадение на номерана кандидата с номера на листата в бюлетината. Неразбирането от страна на избирателите как да гласуват с избраната бюлетина благоприятства появата на този феномен, а също така и до големия брой недействителни гласове. Те се увеличават от стремежа на избирателя да гласува и преференциално, поставяйки грешно знака два пъти или в дясната част на бюлетината, или в лявата, което я прави недействителна.

Промяната в подредбата в листата на „Реформаторския блок“ е резултат от кампанията, която провежда една от партиите в коалицията в подкрепа на техния кандидат. На предходните европейски избори подобно съревнование се наблюдаваше в листата на „Синята коалиция“ между кандидатите Надежда Михайлова от СДС и отново на Светослав Малинов от ДСБ. Подобно вътрешно коалиционно състезание крие рискове да взриви кампанията отвътре. Да доведе до противопоставяне на партиите в коалицията, да постави под въпрос нейната стабилност и от тук да бъдат отблъснати избиратели, а не привлечени нови.

Избори за членове на Европейския парламент от Република България

	ЕП – 2007	ЕП – 2009	ЕП – 2014

Избиратели	6 691 080	6 672 274	6 543 423
Гласували	1 955 296	2 589 181	2 361 943
Действителни гласове	1 937 696	2 576 434	2 239 430
-за партии и коалиции	1 929 591	2 567 869	2 223 904
-за независими кандидати	8 105	8 565	15 526
Недействителни гласове	17750	25 245	122 536
Преференции	300 247	513 021	588 945

В резултат на приетия от 42-то Народно събрание нов Изборен кодекс в България за първи път преференциално гласуване за парламент се използва в предсрочните избори на 5 октомври 2014 г. Според данните на Централната избирателна комисия в изборите за 43-то Народно събрание от 6 858 304 избиратели гласуват 3 500 585 или 51,04%. Броят на недействителните гласове е 218 125. Действителните гласове са общо 3 283 165⁸, от тях за тримата независими кандидати са 1 185, а задвадесет и петте партии и коалиции 3 281 980, вкл. 138 126 от чужбина. Вотът от чужбина спрямо предходните предсрочни избори отчита ръст при действителните гласове с 27 494. Броят на гласувалите избиратели с предпочитание (преференция) е 1 121 624 или 35,68%.

Преференциалното гласуване не води до увеличаване на избирателната активност спрямо предсрочните избори от 2013 г.⁹, а тя бележи спад със 132 368 гласа. Този спад не се дължи на въвеждането на преференциалния вот, а от политически процеси, които протичат в страната. Увеличаването на броя на недействителните гласове със 128 078 гласа идва преди всичко от неумението на избирателя да борави с бюлетината за гласуване.

За разлика от състава на 42-то Народно събрание, където място намират четири формации, в 43-то Народно събрание те вече стават осем. Местата в парламента са

⁸ Вж. пов. Решение № 1300-НС на ЦИК от 09.10.2014 г. относно: обявяване на резултатите от гласуване и разпределението на мандатите в 43-ото Народно събрание или Бюлетин за резултатите от произведените избори за народни представители на 05.10.2014 г. Т. 1 и Т. 2., ЦИК, София, Информационно обслужване-АД, 2014

⁹ Вж. пов. Решение № 2642-НС на ЦИК от 15.05.2013 г. относно обявяване на резултатите от гласуване в изборите за в 42-ото Народно събрание или Бюлетин за резултатите от произведените избори за народни представители на 12.05.2013 г., ЦИК, София, Информационно обслужване-АД, 2013

разпределени, както следва: ГЕРБ – 84, регистрирайки спад с 13 места, коалиция „БСП лява България“ 39 или спад с 45 места, ДПС – 38 или ръст с 2 места, коалиция „Реформаторски блок – БЗНС, ДБГ, ДСБ, НПСД, СДС“ – 23, коалиция „Патриотичен фронт – НФСБ и ВМРО“ – 19, коалиция „България без цензура“ – 15, Атака – 11 или спад с 12 места, коалиция „АБВ“ – 11.

Независимо, че повечето политически партии не толерират провеждането на кампании за преференциално гласуване в 43-то Народно събрание попадат 20 народни представители, които пренареждат листата след водача и са избрани преференциално. Половината от тях са от ГЕРБ - Кирил Котев (Благоевград), Клавдия Григорова - Ганчева (Велико Търново), Красен Кръстев (Враца), Добромир Проданов (Габрово), Десислава Костадинова - Гушева (Пазарджик), Катя Попова (Пловдив-област), Петър Беков (София-област), Димитър Желев (Стара Загора) Ралица Ангелова (Шумен); от „БСП лява България“ са пет - Красимир Янков (Варна), Димитър Димитров (Пазарджик), Манол Генов (Пловдив-област), Георги Кадиев (София-23), Радослав Стойчев (София-област); от Реформаторския блок са двама- Борислав Миланов (Благоевград), Мартин Димитров (София-24); от ДПС също двама Муса Палев (Благоевград), Гюнай Хюсмен (Разград) и един от „България без цензура“ - Ана Баракова (Пловдив-област).

От гл. т. на действието на преференциалното гласуване интерес представляват освен гореспоменатите 20 народни представители и още 11 народни представители, които в предварителната подредба на листите са на второ място, но набират необходимия брой валидни преференции в конкуренция на равнопоставено съревнование с останалите кандидати от листата след водачите. Благодарение на това обстоятелство те попадат в списък А, затвърждават позициите сив кандидатските листи и придобиват статута на народни представители. Това са, както следва: от ГЕРБ – Владимир Тошев (Видин) и Алтимир Адамов (Силистра); от „БСП лява България“ – Васил Антонов (Плевен) и Кънчо Карагъзов (Ямбол); от ДПС – Дурхан Мустафа (Бургас) и Айхан Етем (Враца); от „Реформаторския блок“ – Атанас Атанасов (23 София) и Вили Лилков (25 София); от „Патриотичния фронт“ – Атанас Стоянов (Благоевград) и Емил Димитров (Варна) и от „България без цензура“ – Георги Ковачев (Варна).

Можем да заключим, че общо 31 от 240 народни представители са избрани чрез валидни предпочитания (преференции). Тук не попадат водачите в листите на осемте формации, които, както е споменато по-горе са неравнопоставени спрямо останалите кандидати в листите. Практиката на изборите у нас показва, че те не провеждат отделна кампания за преференциални гласове. Изборната география показва, че преобладаващата част от народните представители, избрани с валидни преференции са от трите избирателни района от столицата и избирателните райони с по-голям брой мандати.

Пренареждането в резултат на т.нар. „феномен 15/15“ вече не е изненада нито за политическите формации, нито за избирателите. При ГЕРБ съпадението на номера на партията в бюлетината и същото място в кандидатската листа („9/9“) се среща при пет избрани с преференциален вот народни представители - Кирил Котев, Десислава Костадинова - Гушева, Катя Попова; Петър Беков и Димитър Желев; и един при „България без цензура“ („13/13“) - Ана Баракова.

Предсрочните парламентарни избори се свързват с кандидати, които след като стават жертви на „феномена 15/15“ подават лични заявления до ЦИК да бъдат заличени от листата или да не бъдат обявени за избрани за народни представители. Това са от ГЕРБ („9/9“) - Дочко Дочев (Плевен), Стилиян Митев (Добрич), Петко Ненов (Сливен), Таня Захаријева (Хасково); от ДПС („18/18“) - Алеко Атанасов (Варна); от ББЦ („13/13“) - Георги Батев (Благоевград); от Атака („11/11“) - Диана Димитрова (Варна). Появява се нов феномен – подмяна на подменения вот.

Облагодетелстваните кандидати от „феномена 15/15“ биват приканвани „учтиво“ да се откажат от мандата си. Подобен опит е забелязан и след вота за Европейския парламент, но той е без резултат. Преференциалното гласуване се разглежда и като нова форма на „контролиран вот“, макар в не толкова голям мащаб, което също поставя под въпрос доколко вотът с предпочитания е реален и отразява волята на избирателя. При не малка част от кандидатите се наблюдава как броят на преференциите е предимно в една част от избирателния район, а не е разпределен равномерно в целия. Това може да е резултат от провеждането на локална кампания, което да е свързано с местни специфики на отделните избирателни райони, от воденето на персонална кампания, а също така води и до съмнение за осъществяване на „контролиран вот“, корпоративен и купен.

Наблюдават се политически формации, които не поощряват преференциалното гласуване и разместването на кандидатските листи, включително мерки срещу избраните с предпочитания народни представители¹⁰. Не малка част от политическите партии и коалиции не информират избирателите за опцията предпочитание (преференция). В някои от тях тази възможност е оставена на кандидатите да прокламират използването на преференциалния вот в индивидуалните им предизборни кампании.

През есента на 2015 г. за първи път в избори за местна власт се използва преференциалното гласуване за общински съветници. Избирателите използвайки опцията за предпочитание (преференция) масово пренареждат кандидатските листи за общински съветници в 265 общини. Предварително се очакваше подобен развой на събитията с оглед ниският преференциален праг. От избирателната активност или по-точно броят на действителните гласове зависи приблизителният брой на необходимите гласове за преподреждане на листите в различните по големина общини. Активирането на преференцията при по-малките общини става с по-малък брой предпочитания, а при по-големите с по-голям. Прегледът на изборните резултати показва, че огромната част от общинските съветници в страната са избрани след като са станали част от списък А, т.е. техните мандати са персонифицирани чрез преференциалното гласуване¹¹. Разместванията в листите са предимно резултат от кампанията, която провеждат кандидатите за общински съветници, а не толкова от съгласието на политическите формации за тяхното провеждане.

Срещат се тенденции, които са забелязани и в предходните избори с опция за гласуване чрез предпочитание. Концентрация на огромна част на предпочитанията от вота в отделни части на избирателни район, вътрешно коалиционното съревнование, което води до промяна в подредбата на листите, което е за сметка на кандидати от по-малките партии в коалицията, вътрешнопартийни борби и противопоставяния. Не са малко случаите, когато отделни кандидати си провеждат преди всичко лична кампания, персонална, а не кампания за листата. Присъства „феноменът 15/15“, както и не

¹⁰ Избраните преференциално от кандидатските листи на ДПС Муса Палев (Благоевград) и Гюнай Хюсмен (Разград) след като отказват да напуснат НС са изключени на 28.11. 2014 г. от Парламентарната група на ДПС, „заради нарушен политически ангажимент и джентълменско споразумение за неползване на преференциален вот“

¹¹ Вж. пов. за резултатите от изборите за общински съветници на интернет страницата на ЦИК за местните избори през 2015 г. - <https://results.cik.bg/minr2015/tur1/mestni/0101.html>

липсват свързаните с него откази на избрани кандидати за общински съветници. Съмнения за осъществяване на „контролиран вот“ чрез преференциалното гласуване.

Мащабът на разместванията в листите за общински съветници не е възприет еднозначно от политическите формации. Най-вече от тези политически партии, които не са заинтересовани от променя в подредбата на кандидатските листи. Това е и причината 43-то Народно събрание през 2016 г. сизвършените изменения и допълнения в Изборния кодекс да промени разпоредбите касаещи персонифицирането на мандатите по кандидатски листи за общински съветници. Прагът на предпочитанията (преференцията) за общински съветници остава 7 на сто от гласовете, но от подадените за кандидатската листа, а не от общинската избирателна квота. Текстът е аналогичен с този за персонифицирането на мандати по кандидатски листи на народни представители. Въвежда се едно ограничение пред преференцията, което води до намаляване на възможността избирателите да пренареждат кандидатските листи.

На 26 март 2017 г. се провеждат за трети пореден път предсрочни парламентарни избори през последните четири години, където отново избирателят има право да използва предпочитание (преференция). От 6 810 341 избиратели броят на гласувалите е 3 682 151 или 54,07%, избирателната активност е по-голяма в сравнение с предсрочните избори за народни представители през 2013 и 2014 г. Този ръст не идва само заради въведеното от 43-то Народно събрание задължително гласуване. Защото непосредствено преди началото на предизборната кампания след сезиране от омбудсмана на Република България, Конституционният съд със свое решение обявява разпоредбата от Изборния кодекс предвиждаща последици от неупражняването на избирателното право за противоконституционна¹². Това обезмисли напълно целта на въведеното задължително гласуване, то остана на хартия и по желание на избирателя.

Повишаването на избирателна активност не води до увеличаване на броя на недействителни гласове, а напротив те намаляват спрямо предходните парламентарни избори с малко над 22,5 % или на 169 009. Въведената с промените през 2016 г. в Изборния кодекс опция „Не подкрепям никого“¹³ е използвана от 87 850 избиратели. Общият брой на действителните гласове за деветте кандидати на инициативни комитети

¹² Вж. пов. Решение № 3 на КС от 23.02.2017 г. по к.д. № 11 от 2016 г.

¹³ Гласовете за квадратчето „Не подкрепям никого“ се водят за действителни, но не се вземат предвид в определянето на крайния резултат от изборите и в разпределението на мандатите за всяка партия и коалиция.

е 5 116, а за двадесет и една партии и коалиции е 3 420 524¹⁴, вкл. от чужбина 109 916. Броят на отчетените в чужбина действителни гласове бележи спадне само спрямо 2014 г., но и спрямо 2013 г., т.е. тук не се отбелязва ръст, както на предходните предсрочни избори. До голяма степен това се дължи от новите правила за образуване на максимум до 35 секции в държавите, които не са членки на Европейския съюз. От друга страна наблюденията показваха, че не малка част от българските граждани, които се намират в Турция предварително в хода на предизборната кампания идват в страната за да упражнят изборителното си право.

Броят на използваните предпочитание (преференция) на последните парламентарни избори е 1 237 895 или 37,39%, което е с 1,71% повече от 2014 г. В 44-то Народно събрание влизат пет формации или с три по-малко от предходния. Мандатите в парламента се разпределят, както следва: ГЕРБ – 95 или ръст от 11 мандата, коалиция „БСП за България“ – 80 или ръст от 41 мандата, коалиция „Обединени патриоти – НФСБ, Атака и ВМРО“ – 27, ДПС – 26 или спад с 12 мандата и Воля – 12. Сборът на мандатите на „Патриотичния фронт“ и Атака от 43-то Народно събрание е с 3 мандата повече, отколкото общият им брой мандати в новия парламент.

В изборите за народни представители през 2014 г. процентът на използваната преференция от избирателите на осемте партии и коалиции, получили представителство варира от 22,04% до 51,97% („Реформаторския блок – 51,97%; „България без цензура“ – 43,81%; „БСП лява България“ – 43,51%; ГЕРБ – 36,16%, АБВ – 34,41%; „Патриотичния фронт“ – 27,69%; Атака – 26,27%, ДПС – 22,04%). През 2017 г. при пет формации с парламентарно представителството варира от 26,58% до 43,11% (ГЕРБ – 43,11%; „БСП за България“ – 39,51%; „Обединени патриоти“ – 30,05%; Воля – 28,79%; ДПС – 26,58%). Ако през 2014 г. процентата разликата при използването на преференциите в кандидатските листи между формацията с най-малък резултат и тази с най-голям е почти 30%, то през 2017 г. намалява до приблизително 16,5%. Видно е как спрямо предходните избори при ГЕРБ има ръст от почти 7%, при ДПС е малко над 4,5%, при „Обединените патриоти“ е с около 3%, докато при „БСП за България“ се забелязва спад с 4%. От парламентарно представените формации ДПС отново е с най-нисък процент на избиратели, които гласуват с преференции, което се наблюдава при нея като тенденция още от първите европейски избори в страната.

¹⁴Вж. пов. Решение № 4670-НС на ЦИК от 30 март 2017 г. относно: обявяване на резултатите и разпределението на мандатите в 44-ото Народно събрание

Избори за народни представители през 2013, 2014 и 2017 г.

	НС - 2013	НС - 2014	НС - 2017
Избиратели	6 919 260	6 858 304	6 810 341
Гласували	3 632 953	3 500 585	3 682 151
Действителни гласове	3 542 195	3 283 165	3 425 640
-от чужбина	110 630	138 126	109 916
-от страната	3 429 836	3 145 039	3 315 724
-за партии и коалиции от страната	3 428 107	3 143 854	3 310 608
-за независими кандидати	1 729	1 185	5 116
Не подкрепям никого	X	X	87 850
Недействителни гласове	90 047	218 125	169 009
Преференции	X	1 121 624	1 237 895

Независимо, че има ръст на последните избори на използваните предпочитания на изборите, то броят на избирателите използвали тази опция за кандидати от партии и коалиции прескочили 4% бариера за влизане в парламента се увеличава незначително, само с 9 313 преференции. За политическите формации извън 44-то Народно събрание броят на избирателите гласували с преференция е 168 485, докато за 43-то Народно събрание е 61 527, т.е. техният брой нараства почти три пъти или с 270,59%. Това се обяснява до голяма степен с разделянето на „Реформаторския блок“ на триотделни формации на тези избори, които останаха извън парламента. При тях се забелязва провеждането на по активна кампания за използване на предпочитания (преференции). Включително и нейното поощряване. Като цяло може да заключим, че за по-малките формации кампанията за използване на предпочитания (преференции) може да води до увеличаване на подкрепата за тях, но не е достатъчното условие за влизане в Народното събрание.

В резултат на проведените предсрочни парламентарни избори са избрани 39 народни представители с пренареждане на листите, което е почти двойно повече

спрямо предходните. От ГЕРБ те са 20: Александър Манолев (Благоевград); Стефан Апостолов (Благоевград); Георги Динев (Благоевград); Ася Пеева (Бургас), Клавдия Григорова – Ганчева (Велико Търново), Станислава Стоянова (Велико Търново), Даниела Малешкова (Пазарджик); Десислава Годорова (Пазарджик); Александър Александров (Перник), Владислав Николов (Плевен), Спас Гърневски (Пловдив-град), Запрян Янков (Пловдив-град), Младен Шишков (Пловдив-град), Алтимир Адамов (Силистра), Галя Захаријева (Сливен), Борислав Борисов (София-24), Христо Гаджев (София-25), Валентин Милушев (София–област), Васил Цветков (София–област), Димитър Александров (Шумен); от „БСП за България“ са 17 – Богдан Боцев (Благоевград), Димитър Стоянов (Бургас), Иван Иванов (Варна), Явор Божанков (Велико Търново), Даниел Йорданов (Добрич); Надя Клисурска (Пазарджик), Любомир Бонев (Перник), Стефан Бурджев (Плевен), Чавдар Велинов (Плевен), Димитър Георгиев (Пловдив-област), Веска Ненчева (Пловдив-област), Георги Стоилов (Русе), Кольо Милев (Сливен), Николай Цонков (София-25), Радослав Стойчев (София-област), Лало Кирилов (София-26), Донка Сименова (Стара Загора); от ДПС е 1 – Ангел Исаев (Бургас) и от Воля е 1 – Симеон Найденов (Варна).

Нараства и броят на народните представители от единадесет на седемнадесет, които се намират при първоначалната подредба след водача и в резултат на получените поне 7 на сто валидни преференции запазват своето първоначално място в листата и стават народни представители. Новото на тези избори е, че имаме двама кандидати, които след като съхраняват третата позиция в листите стават народни представители, а именно от ГЕРБ Пламен Петров (Плевен) и от „БСП за България“ Пенчо Милков (Русе). Останалите са както следва от ГЕРБ – Красен Кръстев (Враца), Живко Мартинов (Добрич), Ивайло Константинов (Кюстендил), Иван Миховски (Ловеч), Димитър Гечев (Пазарджик); от „БСП за България“ – Цветан Топчиев (Видин), Николай Иванов (Враца), Иван Ибришимов (Кюстендил), Валентина Найденова (Ловеч), Манол Генов (Пловдив-област), Недялко Славов (Смолян), Николай Пенев (Ямбол); от ДПС – Елхан Кълков (Благоевград), Хамид Хамид (Шумен).

Като пример до какво води съревнованието за преференции може да посочим листата на ГЕРБ в Плевен. Доскорошният председател на Народното събрание Цеца Цачева, която в първоначалната подредба е на второ място след изчисляването на преференциалните гласове и е отредено място извън парламента. От предварителната подредба на кандидатската листа е изпреварена от четвъртия Владислав Николов с

14,04% и от третия Пламен Петров с 11,78%, а самата тя е на четвърто място с 9,65% от преференциалния вот. Това е резултат от действието на преференциалното гласуване. При използване на предпочитания от избирателите всяко едно подценяване и успокоение на намиращите се в листата непосредствено след водача, може да им коства избора.

Общо на последните предсрочни изборите от общо 240 народни представителса избрани с 56 народни представители с валидни предпочитания (преференции). Със 17 народни представители повече от предходния парламент. Само петима народни представители Клавдия Григорова-Ганчева (ГЕРБ), Красен Кръстев (ГЕРБ), Алтимир Адамов (ГЕРБ), Радослав Стойчев (БСП) и Манол Генов (БСП) биват преизбирани чрез преференциалното гласуване. Интересен е случаят, че през 2014 г. Георги Кадиев като кандидат в листата на „БСП лява България“ става народен представител с преференциален вот от 5 919, докато през 2017 г. участва като независим кандидат и набира 2 270 гласа, което не е достатъчно за да влезе в парламента. Неговият вот извън кандидатската листа намалява повече от два пъти.

Ръстът на избраните с преференциален вот идва най-вече от двете големи формации, които общо имат 175 от 240 мандата. По-големият брой спечелени мандати предполага след разпределението и повече на брой мандати в отделните многомандатни избирателни райони, които съответно могат да бъдат заети от кандидати с валидни преференции след водачите на листите. Това е особено видно при „БСП за България“, където ръстът на местата в парламента от 39 на 80 води до увеличаване на общия брой народни представители избрани с предпочитания от 7 на 25. При ГЕРБ ръстът на местата в парламента от 84 на 95 води до увеличаване на броя на мандатите с преференции от 12 на 28. Несъмнено е, че големината на броя спечелени мандати от партиите и коалициите оказва влияние върху количеството народните представители избрани с валидни предпочитания. При по-малките формации, които имат между 10 и 15 мандата трудно може да имаме голям брой народни представители с преференции, тъй като техните мандати обикновено се реализират от първите места в кандидатските листи. Ситуацията е малко по-различна при формациите, където имат значително по-голямо присъствие в отделни райони, които имат по-голяма тежест при разпределянето на мандатите на формацията по райони. Такъв е случаят с ДПС, но там видимо не се поощрява използването на преференции. Друг аналогичен пример е „Реформаторския блок“ от 2014 г. и неговите

наследници през 2017 г., чиято основна подкрепа е в столицата и по-големите изборителни райони, както и чрез предпочитания.

Официалните изборните резултати за парламент през 2014 и 2017 г. на ЦИК показват, че водачите на листите, макар да защитени и да не се стараят да провеждат специална кампания за преференциален вот, на базата на отдадените за тях предпочитания преминават преференциалната квота от 7 на сто. През 2014 г. този дял от водачите на всичките кандидатски листи, които спечелват мандат е 70%, докато през 2017 г. той е малко над 50%. Разликата идва от обстоятелството, че в 43-то Народно събрание намират място осем формации, а в 44-то Народно събрание те са само пет. Повече парламентарно представени партии и коалиции предполага водачите на техните листи да вземат по-голям дял от общия брой 240 мандата и обратното. Във вота с предпочитания за водачите на кандидатските листи може да търсим и мажоритарност, отразяват в не малка степен подкрепата, която те имат без да им се налага да правят преференциална кампания.

Изборната география при осъществяването на мандат персонализиран чрез преференциално гласуване видимо се разширява на предсрочните избори през 2017 г., спрямо предходните от 2014 г. Независимо от отклоненията, които се получават „феномена 15/15“ по-големите политически партии вече започват да признават преференциалното гласуване като мажоритарно. За разлика от други, където продължават да не поощряват използването на предпочитания. Отново се наблюдава тенденцията, кандидати, които са станали жертва на този феномен да подават заявления до ЦИК с искане да бъдат заличени от листата или да не бъдат обявени за избрани за народни представители. Евентуалното запазване на комбинацията от задължително гласуване и предвидената санкция, криеше риска да бъде увеличен броят на предпочитанията, където номерът на кандидатите от листите съвпада с номера на партията или коалицията в бюлетината.

При преференциалния вот съпадението на номера на кандидата в листата с този на партията и коалицията в бюлетината се среща при 15 избрани народни представители. Това са, както следва: от ГЕРБ („11/11“)-Ася Пеева, Спас Гърневски, Запрян Янков, Борислав Борисов, Христо Гаджев, Васил Цветков; от „БСП за България“ („10/10“)- Димитър Стоянов. Надя Клисурска, Чавдар Велинов, Димитър Георгиев, Георги Стоилов, Николай Цонков, Лало Кирилов, от ДПС („9/9“) - Ангел

Исаев и от Воля („6/6“) - Симеон Найденов. Увеличаването на броя народни представители, където се наблюдава този феномен идва най-вече от „БСП за България“. Трябва да се отбележи, че за разлика от последните избори, на миналите парламентарни избори коалицията около БСП беше застрахована от този феномен, тъй като техният номер в бюлетината тогава беше №22. На последните избори от формациите намерили място в парламента застраховани от появата на феномена са „Обединените патриоти“, който са под номер №17 в бюлетината.

Феноменът с подмяната на подмененият вот, който тръгна от предходните парламентарни избори се увеличи от седем на дванадесет кандидата. От БСП („10/10“) това е Венка Кутева-Цветкова (Велико Търново); от ДПС („9/9“) – Ивелин Розинев (Велико Търново), Пламен Петров (Добрич), Фатма Исаева (Пазарджик) и от Воля („6/6“) – Цветелина Лучкова (Пловдив-град), Владимир Александров (Пловдив-област), Недко Жечев (Сливен), Калинка Славова (София-23), Щериана Проданова (София-24), Иво Тодоров (София-25), Борис Славейков (София-26), Иван Банчев (Стара Загора). Трябва да се отбележи, че кандидатът от листата на БСП във Велико Търново, публично обяви искането си за заличаване от листата, аргументирайки се, че постигнатият резултат от преференциалния вот от 7,20% не е от провеждана специално преференциална кампания и се дължи на съпадението на нейния номер в листата с този на коалицията в бюлетината. За останалите кандидати, може да се каже, че стой въпросът доколко техните лични заявления до ЦИК не са резултат от „учтиво“ приканване да се откажат от мястото, което заемат в резултат на преференциалното гласуване.

Изборите за 44-ото Народно събрание отново се характеризират с тенденции, които се наблюдават в предходните пет избори, когато се използва преференциалното гласуване. Все повече кандидати започват да правят кампании за преференциален вот, независимо от това дали партиите и коалициите поощряват тези кампании. Отново се наблюдава концентрацията на част от вота за някои кандидати в отделни части на избирателните райони. Това поставя под въпрос тяхната реална разпознаваемост в избирателните райони. Присъствието в кандидатските листи се използва от някои кандидати за провеждане на лични кампании, а не идейни. Като цяло кампаниите за предпочитания (преференции) се затварят вътре в самата кампания на партията или коалицията. Все пак отделни кандидати съумяват да отворят навън кампаниите си, да

привлекат подкрепа чрез преференциалния вот извън кръгът избиратели, които подкрепят дадената партия или коалиция. Макар и в не толкова голям мащаб, остава съмнението за осъществяване на „контролиран вот“ чрез отбелязване на конкретни комбинации на номера на политическата формация в листата с тези от преференциите. Броят на избирателите, които ще използват преференции в изборите за народни представители неимоверно ще бъде по-голям при условие, че и водачите на листите бъдат поставени в равнопоставено положение спрямо останалите кандидати от листите в борбата за предпочитания и преминаване на преференциалния праг. Както при избирането на членове на Европейския парламент от Република България.

Заклучение

Независимо от честите промени на изборните правила, не малкото пречки и особености, които съществуват за разгръщането в пълнота на преференциалното гласуване, българските избиратели осъзнават неговото значение и сила. От проведените през последните десет години шест различни вида избори с преференциален вот е видно как макар и не толкова бързо, но непрекъснато расте броят на избирателите, които се възползват от тази възможност. Увеличаването на броя избиратели гласували с предпочитания е свързано и с повишаването на избирателната активност. Преференциалното гласуване след първите неуспешни стъпки, крачката назад и неговия рестарт започна постепенно да работи и пренарежда кандидатските листи, което е видно от сравнението на резултатите за неговото действие от последните два избора за народни представители.

Преференциалният вот поставя политическите партии пред сериозни предизвикателства и необходимостта от повишаване на критериите при избора на кандидати в листите. Макар и с неохота политическите партии през годините започват да се съобразят с преференциалното гласуване, с което избирателите изразяват отношение към подредбата на листите. Разглежда се като форма на мажоритарен вот. Преференциалното гласуване може да послужи като възможност на политическите партии да преценят и до колко нейните кандидати в листите на отделните избори имат реална, мажоритарна подкрепа, както и каква е оценката за тяхната дейност от страна на гласоподавателите.

Втори етап -

Медиен мониторинг и мониторинг на предизборната кампания

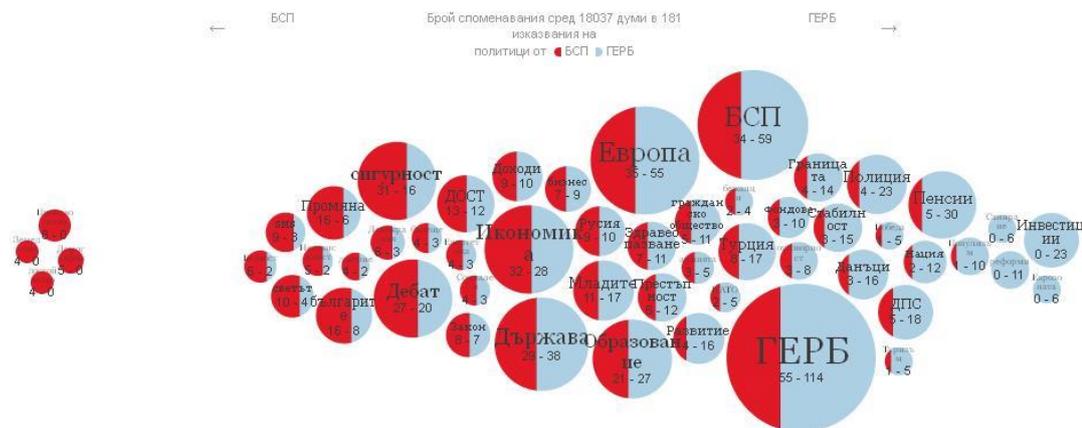

Автор Година Филтрирай

Ключовите думи в дебата

Колко често политиките са употребявали основни думи или словосъчетания в хода на кампанията

Добавете дума или израз +

Изготвил

Стефан Георгиев

София

Април 2017 година

I.Обща постановка, контекст и параметри

За пореден път, от 2011 година насам, Институтът за социална интеграция (ИСИ) - София, съвместно с Фондацията за европейски и прогресивни изследвания (ФЕПС) – Брюксел, организира и провежда Мониторинг на изборния процес. Основна част от него е предизборната кампания, което съвсем логично предполага двете организации да фокусират своите усилия в тази посока – мониторинг на предизборната кампания и медиен мониторинг.

Основен обект на наблюдение и анализ са медиите и начинът, по който тяхната работа дава отражение върху изборния процес. В известна степен това зависи както от нормативната рамка (ИК, ЗРТ и др.), така и от чисто професионалния подход на всеки журналист и редактор, когато опре до създаване и/или отразяване на политическа информация и съдържание. И тази година медийния мониторинг имаше своята роля и характерна значимост с оглед на актуалния политически контекст, а именно – поредните (трети поред) предсрочни парламентарни избори в Република България. Традиционно парламентарните избори се ползват с относително висока избирателна активност и засилен интерес от страна на българските граждани. Ето защо ИСИ и ФЕПС си поставиха за задача в рамките на настоящия мониторинг да концентрират изследователски и аналитични усилия за да се опитат да разгледат българската медийна среда в нейните различни параметри и последвали ефекти. Нещо повече – какво е влиянието на медийните послания и отразяването на политически партии и коалиции и как това влияе върху изборния процес у нас. Ето защо освен традиционното количествено наблюдение, което се осъществява всеки път от 2011 година насам, екипът на ИСИ разработи и допълнително второ направление, целящо събиране и анализ на ключовите послания и думи на представители на двете основни партии според всички изследвания на общественото мнение, непосредствено пред старта на кампанията. В рамките на настоящия мониторинг дейността се състои от следните 2 основни компонента (активности):

- 1. Количествен мониторинг на медиите**, целящ наблюдение върху равнопоставеността на политически лидери, кандидати, партии и ключови институции в рамките на предизборния период; обхваща период от 24 февруари до 27 март, периодът не е подбран случайно – едномесечното наблюдение покрива пълната продължителност на предизборната кампания, включително и

деня след изборите. То дава широк обхват и поглед по отношение на работата на медиите и интензивността, с която те представят политическа информация.

Обект на наблюдение са 20 медии:

За телевизиите¹⁵:

- БНТ1
- bTV
- Нова Телевизия
- BG on Air

За печатните издания:

- 24 часа
- Труд
- Телеграф
- Монитор
- Стандарт
- Сега
- Дума

За интернет страниците и агенциите:

- mediapool.bg
- bgnes.com
- offnews.bg
- dnevnik.bg
- epicenter.bg
- pik.bg
- vesti.bg
- focus-news.net
- blitz.bg

В рамките на наблюдението бяха индексирани:

- 10 политически партии и коалиции, участвали в предизборната кампания, а именно: ПП ГЕРБ, Коалиция „БСП за България“, ДПС, Коалиция „Обединени патриоти“, Коалиция „Реформаторски блок – Глас народен“, Движение „ДОСТ“ (ДОСТ-НПСД), Партия „Воля“, Коалиция „АБВ-Движение 21“, Движение „Да България“, Партия „Нова република“;
- 11 ключови политици (лидери на партии и коалиции, водачи на листи или ключови кандидати), а именно: Бойко Борисов, Валери Симеонов, Веселин

¹⁵ Наблюдението на телевизиите е фокусирано върху сутрешните блокове на споменатите телевизии, основните дискуссионни и публицитични предавания и централни новинарски емисии.

Марешки, Волен Сидеров, Константин Проданов, Корнелия Нинова, Красимир Каракачанов, Лютви Местан, Мустафа Карадайъ, Радан Кънев, Христо Иванов;

- както и 3 институции, които имат пряко отношение към изборния процес в България. Това са МВР, ЦИК и Президентът на Република България Румен Радев.

Важно е да се отбележи, че по време на цялото наблюдение, не са вземани под внимание основните форми на платена реклама, като хроники, клипове и др., доколкото те са били по ясен начин обозначени като „платени“ и са в пряка корелация с финансовите възможности и сключените договори между партиите и медиите.

- 2. Сравнителен анализ на посланията на двете основни политически формации – ГЕРБ и Коалиция „БСП за България“** преди изборите за народни представители на България. Този компонент включва също акценти от предизборни платформи и документи, наблюдение на това каква част достига през медиите до българските граждани, какви са основните ключови думи, които се срещат най-често в изказванията и изявленията на представителите на двете формации. Медиите, които са обект на това направление, са същите, които са използвани за количественото наблюдение. Тук е важно да се направи уговорката, че в това направление, не са отразени всички информационни единици, в които се споменават двете формации и техните говорители, тъй като целта тук е качествено наблюдение и анали. В този смисъл всички изказвания и цитати са селектирани еднократно, независимо, колко често и в какво количество са били тиражирани от медиите в дадения период. както следва:

В следваща част на този документ е описана подробно методическата рамка на дейността на този компонент.

II. Обобщени резултати от количествения мониторинг на медиите

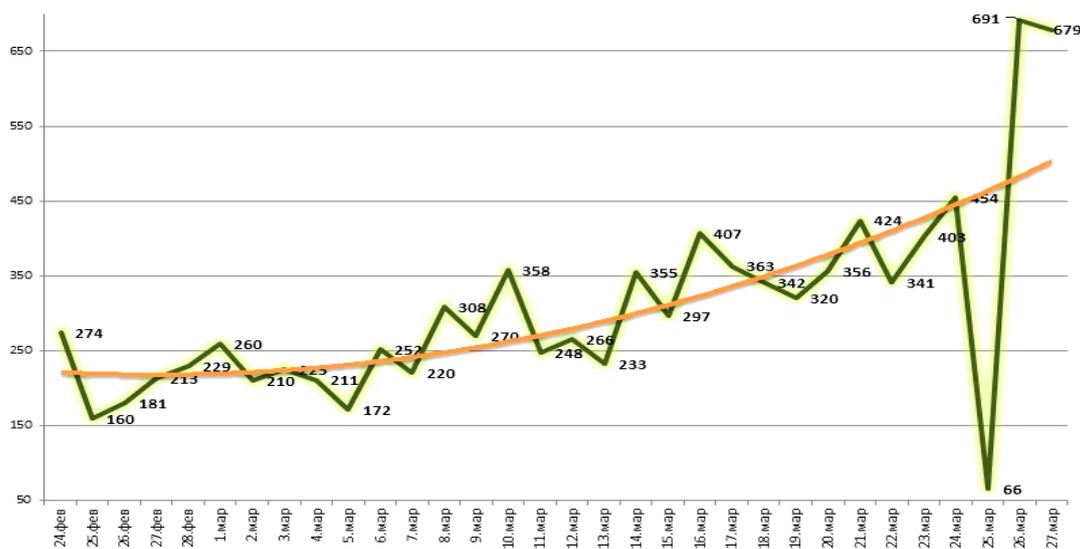
За изследвания период от **30 дни (от 24 февруари до 27 март)** екипът на ИСИ успя да регистрира **9788** информационни единици. Както беше споменато този брой

информационни единици се отнася до отразяването на **10 политически партии и коалиции, 11 ключови политици и политически лидери и 3 институции**, пряко свързани с изборния процес в страната. Любопитно е да се отбележи, че в сравнение с предходни наблюдавани предизборни кампании, тази се характеризира със средна наситеност на количеството регистрирани информационни единици. Само за справка – през 2014 г. по време на кампанията за представители в европейския парламент, използвайки същата методика, екипът на ИСИ отчита 8568 единици, а няколко месеца назад във времето при кандидат президентската кампания (октомври-ноември 2016г.) – броят е 10 116. За коректността на анализа е необходимо да се поясни, че количественият мониторинг не включва рекламните хроники/банери/спотове/карета, които са част от платената предизборна кампания в наблюдаваните медии. В същото време екипът на ИСИ допуска, че част от отразеното съдържание е платено, но без това да е отбелязано по никакъв начин върху дописката или статията. От тази гледна точка в някои медии бяха отчетени постоянни практики – **публикуване на съдържание, което е привидно платено, но без ясни обозначителни надписи за такова**. В тези случаи, екипът на ИСИ е отразявал въпросните информационни единици и те са част от анализа представен в следващите страници. Причината за това е, че аналогично на екипа на ИСИ, така и аудиторията на тези медии няма как да направи ясно разграничение между платено и неплатено съдържание. Следователно, този тип единици влияят по спонтанен начин върху общественото мнение, за разлика от обозначените платени материали.

На първо място е необходимо да се опише контекста на изследвания период както и какви са предпоставките за регистрирания интензитет на политическа информация в наблюдаваните медии.

Интензивност на политическото съдържание в наблюдаваните медии в рамките на изследвания период (24.02. – 27.03.)

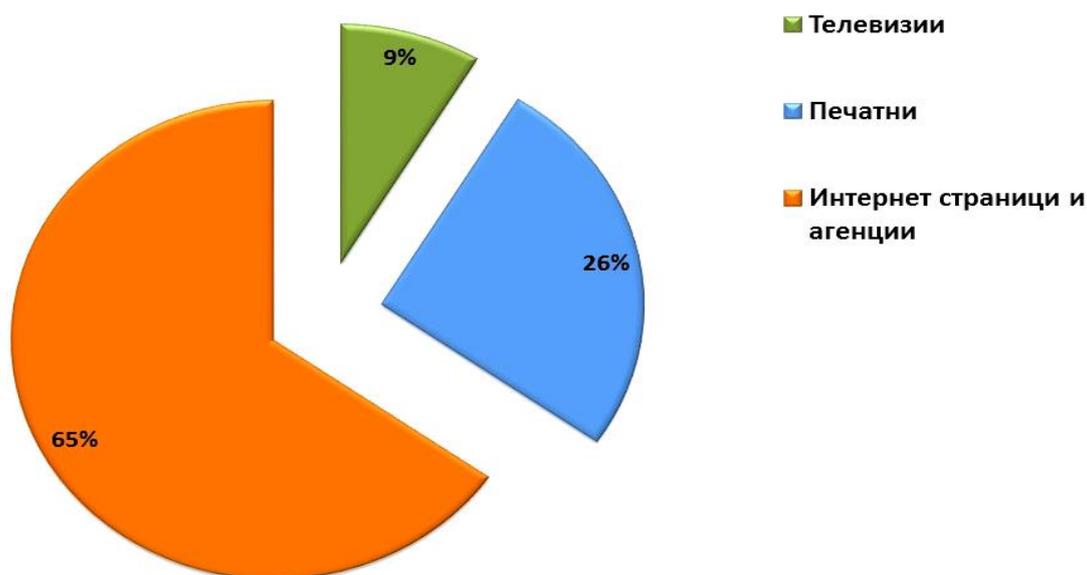
Фиг. 1

Като цяло в края на февруари месец и началото на март имаше периоди със засилен интензитет и разгорещен обществен дебат, пряко свързан с изборния процес и предшестваш кампанията. За пример може да се посочи казусът с машинното гласуване и невъзможността ЦИК да осигури достатъчно техническо оборудване. В този дебат се включиха както представители на служебния кабинет, така и на политическите партии. Същевременно месецът на предизборната кампания беше съпроводен от етап, в който се отбелязваха националния празник 3 март. и през които политическите теми и съдържание практически липсваха. Независимо от това кампанията беше наситена и от значими сблъсъци между лидерите на основни партии, казуси свързани с намесата на Турция в изборния процес, външно политически и геополитически акценти¹⁶. Това даде отражение и върху самата предизборна кампания и начина, по-който информацията достигаше публиката. На предходната фигура (фиг.1) ясно се вижда динамиката на политическото съдържание, без значение кой е обекта. Засилващата се динамика и количествено натрупване с напредването на кампанията е видно и до голяма степен логично.

¹⁶ Всичко това е обект на анализ на сравнителния анализ на посланията на БСП и ГЕРБ, които се намират в следващия раздел на този документ.

На следващо място с цел яснота на интензитета и баланса между отделните типове медии е необходимо да се направи следната уговорка. Най-голям относителен дял от информационните единици е генериран от интернет медии – информационни агенции и сайтове. От този тип източници са генерирани и анализирани 65% (или малко над 6300 бр.) от общо събраните единици. Респективно, относителния дял на единиците от печатни медии е 26% (или около 2540бр.), а процентът на единиците генерирани чрез наблюдаваните телевизии е 9 на сто (или около 880 бр.). Тази пропорция е по-скоро в рамките на нормалното и не се отличава съществено от резултатите от предходни наблюдения. По естествено път интернет медиите (сайтове и агенции) успяват да генерират значително по-висок брой единици, докато телевизиите не водят по този показател но обикновено са тези, насочващи дневния ред в обществото (още от сутрешните блокове и тяхното съдържание – програма, гости, теми).

Относителен дял на информацията в зависимост от типа наблюдавани медии в % (24.02. – 14.03.)

Фиг. 2

На следващо място е нужно да се представи чисто количествените измерения на резултатите от осъществения мониторинг. По отношение на политическите сили картината е следната.

За изследвания период най-често попадащата в медиите партия е ГЕРБ (5662), следвана от БСП/Коалиция БСП за България (4378), ДПС (1722), Обединени патриоти (1219), Реформаторски блок – Глас народен (1101), ДОСТ-НПСД (1117). Значително

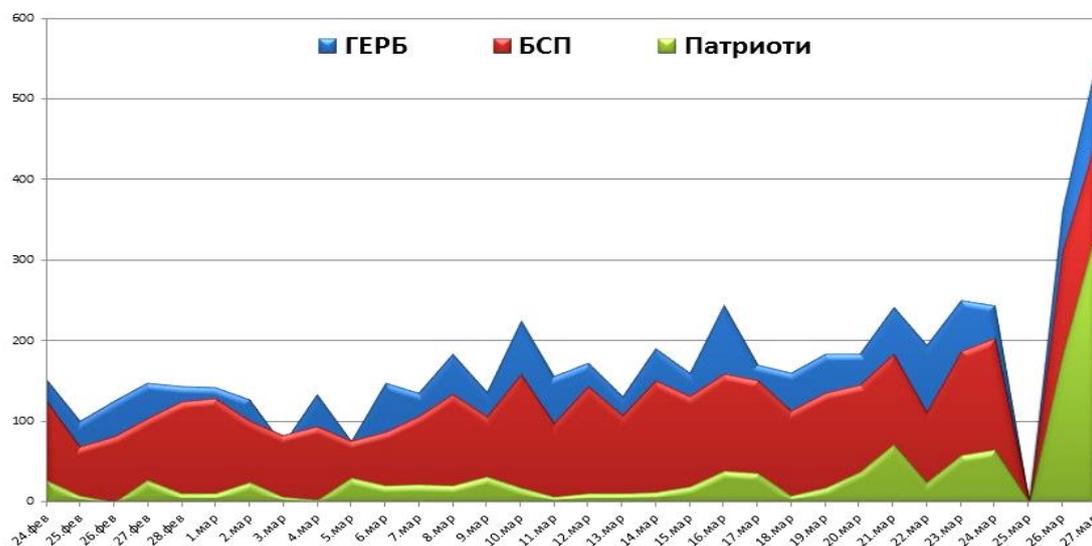
по-рядко - под 1000 - са броят споменавания за формациите Воля (938), АБВ-Движение 21 (805), Да България (673) и Нова Република (628). Забележима е преднината на двете водещи формации ГЕРБ и БСП, като разликата между първия (ГЕРБ) и третия (ДПС) е близо 4000 информационни единици, а разликата между втория (БСП) и третия (ДПС) е около 2650.

Фиг. 3

Поглеждайки към интензитета на попадане в медиите за периода на кампанията, и някои от основните и по-ярки политически сили, то може да се каже следното. Като цяло ГЕРБ доминират в медийната среда за целия период на кампанията. Единственото изключение е датата 3 март, когато и двете сили – БСП и ГЕРБ са попаднали практически по равен брой пъти в наблюдаваните медии. Динамиката на отразяване на ГЕРБ и БСП е сходна с динамиката на цялото политическо съдържание, попаднало в Мониторинга – увеличаване броя на информационните единици с напредване на кампанията. В сравнение с тях, отразяването на Обединени патриоти е значително по-скромно почти през цялата кампания, и увеличаване на единиците се забелязва едва през последните няколко дни. Съизмеримост от еднакъв порядък може да се забележи едва в изборния ден, и в деня след изборите (последния ден от мониторинга).

Интензивност на споменаванията на ГЕРБ и БСП в рамките на изследвания период (24.02. – 27.03.)

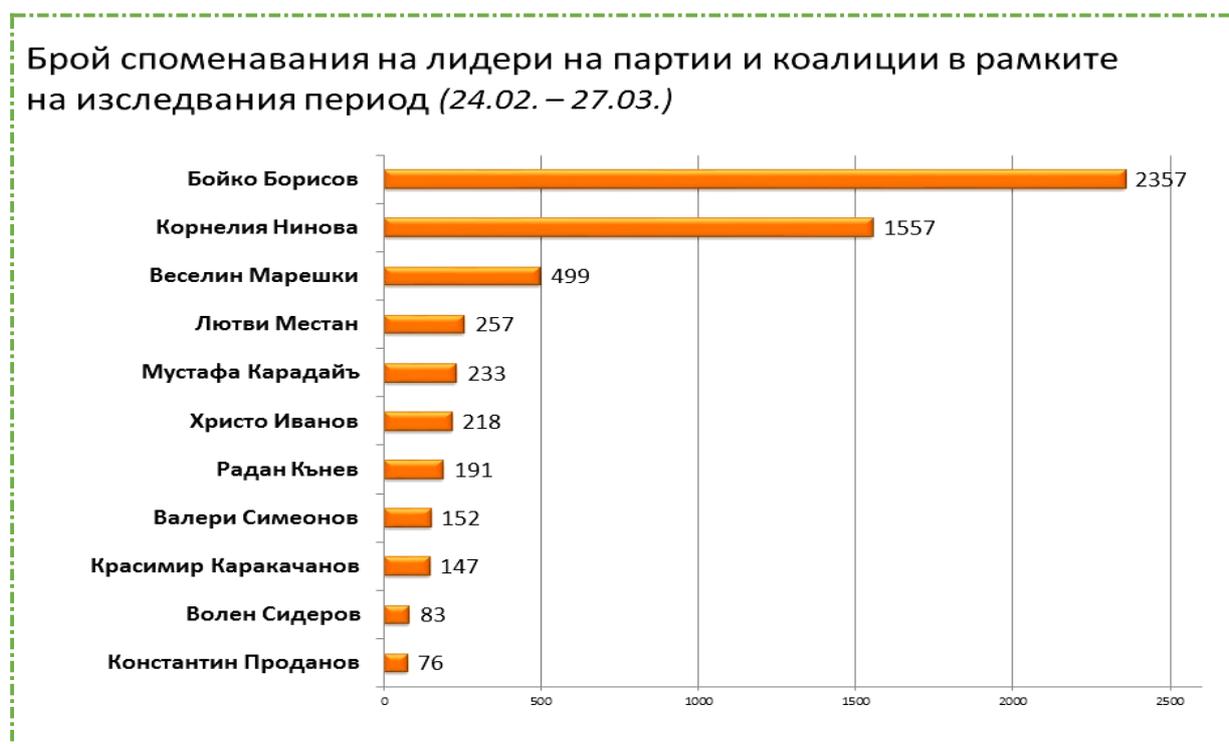

Фиг. 4

При лидерите на партии картината е много сходна. Преди да се направи анализ на количествената картина е необходимо да се уточни следното. В контекста на тези предсрочни избори имаше тенденция към обединяване на множество формации, които са били самостоятелни субекти преди. Пример за това са на първо място Обединените патриоти, чиито съставни партии бяха самостоятелни субекти в миналото. Други такива примери са Реформаторски блок-Глас народен, както и АБВ-Движение 21, не на последно място – ДОСТ-НПСД. В този смисъл изборите предполагаха участието на множество политически лидери, които този път обаче са в коалиционен формат. Следователно беше трудно да се определи кои от всичките политически лидери да бъдат обект на Мониторинга. Поради ограничените ресурси и възможности на екипа, беше направен подбор, базиран на разпознаваемостта на отделни политици, както и конкретната им медийна активност в последните месеци преди предизборната кампания. Ето защо и тримата съпредседатели на Обединени патриоти са обект на Мониторинга, докато от коалицията АБВ-Движение 21, екипът на ИСИ е наблюдавал само Константин Проданов. Аналогично от коалицията ДОСТ-НПСД, обект на Мониторинга е само Лютви Местан. Това, от една страна, ограничава обхвата на наблюдението, но от друга страна - дава възможност за системен и задълбочен подход към вече селектирания набор от партии и личности.

Ето и обобщените количествени резултати : Най-често попадащ в полето на наблюдаваните медии политик е лидерът на ГЕРБ Бойко Борисов (2357), който продължава да бъде самостоятелен водач по този индикатор. По-назад, но сравнително близко помежду си е лидерът на БСП Корнелия Нинова (1557). Далеч назад остават лидерите на други основни формации у на Веселин Марешки (499), Лютви Местан (257), Мустафа Карадайъ (233), Христо Иванов (218), Радан Кънев (191), Валери Симеонов (152), Красимир Каракачанов (147), Волен Сидеров (83), Константин Проданов (76). И тук диспропорциите са забележителни. Борисов е попадал в медиите средно 60% повече от Нинова, а съотношението между водача на класацията и последния, попаднал в наблюдението е 31 към 1 (Борисов към Проданов). Следната графика дава много визуално ясна представа за диспропорциите в това отношение.

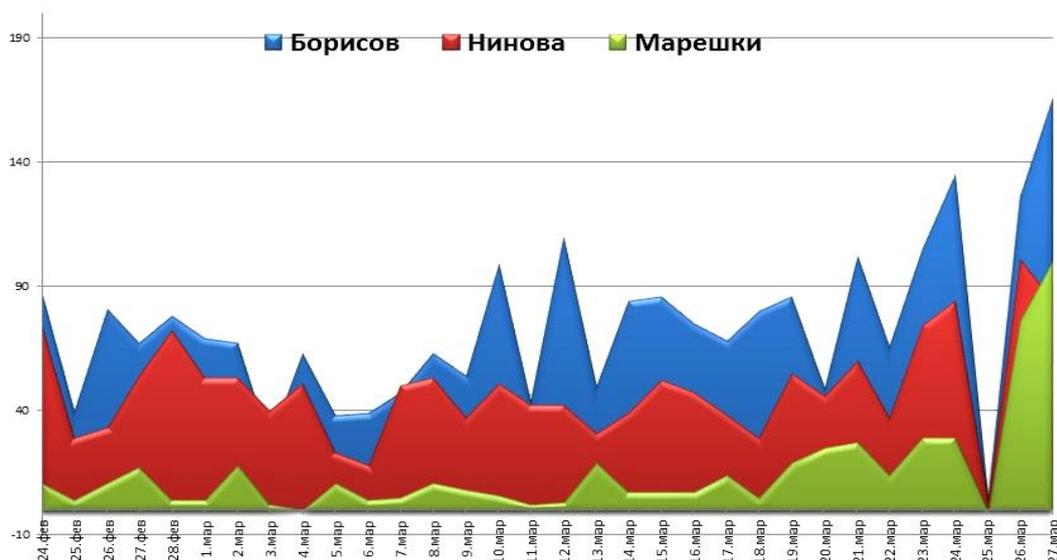

Фиг. 4

Интересен за анализ е и новият субект в българската политика – Веселин Марешки. Данните показват, че в месецът на кампанията, неговата поява зачестява в дадени дни, докато в други той по-скоро отсъства. Забележително е неговото присъствие в последните дни на кампанията. Поглеждайки и към лидерите на ГЕРБ и БСП, може да се направят следните изводи. Преди всичко, Борисов (по подобие на

партията си) доминира през цялата кампания, практически без изключение. Има дни (особено в средата на март), когато той е споменаван два пъти по-често от Нинова.

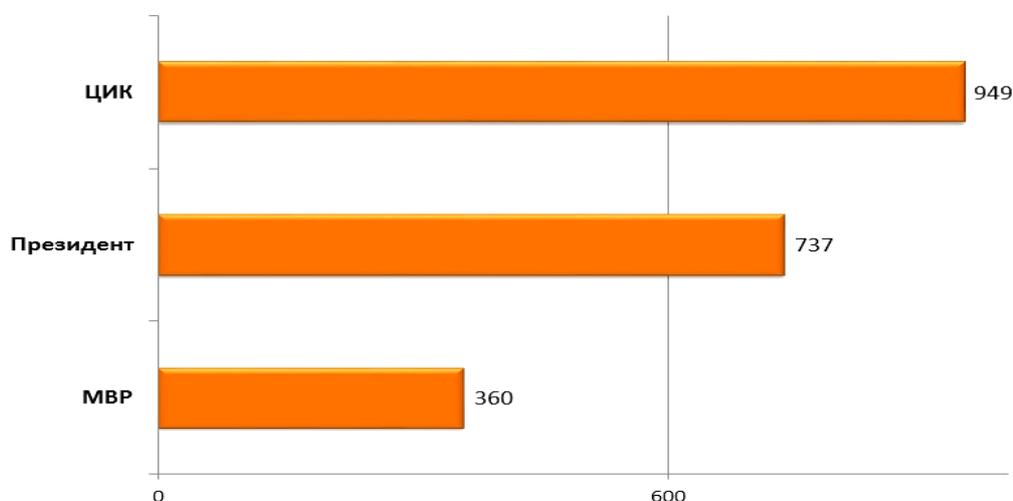
Интензивност споменавания на Бойко Борисов, Корнелия Нинова и Веселин Марешки в рамките на изследвания период (24.02. – 27.03.)

Фиг. 5

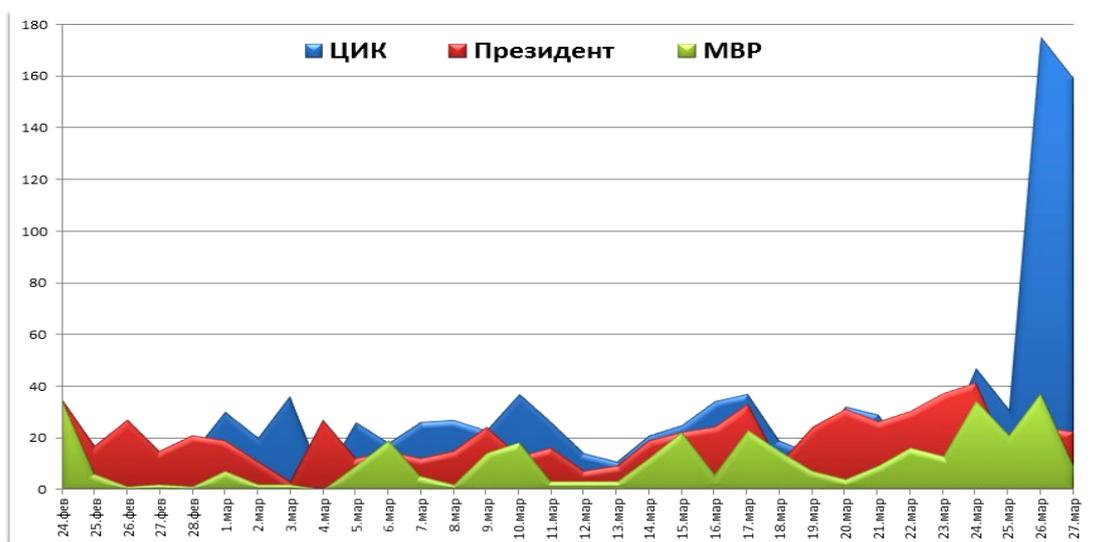
Наблюдението отчита и медийното присъствие на 3 институции – Централната изборителна комисия (949 пъти), Президентът на Република България (737 пъти), както и МВР (360 пъти). За разлика от предходни избори, при този предсрочен вот, традиционно наблюдаваните ключови институции не бяха фокус на внимание. С изключение на казуса около машинното гласуване (който се разви преди началото на кампанията), то и ЦИК и МВР бяха споменавани преди всичко задочно и във връзка с технически подробности и разяснителната кампания. Президентът също не се превърна в ключово лице, задаващо дневен ред или привличащ внимание. Може да се каже, че в това отношение изборите преминаха спокойно и по-скоро не бяха съпътствани от скандали, отнасящи се до процеса и организацията на изборите. В следните две графики е видно как институциите попадаха в полето на медиите.

Брой споменавания на ключови институции в рамките на
предизборната кампания за изследвания период (24.02. – 27.03.)

Фиг. 6

Интензивност споменавания на Институциите: Президент, ЦИК
и МВР в рамките на изследвания период (24.02. – 27.03.)

Фиг. 7

От гледна точка на начина на отразяване и отношението към наблюдаваните актьори картината изглежда по следния начин. При политическите сили (партии и коалиции) се отбелязва следната закономерност – по-голямата част от тях (най-вече бившите парламентарно представени, били част от предишната управленска коалиция,

или подкрепяли я в даден момент) попадат преди всичко в „положителната“ част на скалата. Това важи както за ГЕРБ, така и за РБ-ГН, Обединени Патриоти, АБВ-Д21, Нова република. Нещо повече – ГЕРБ са най-положително отразяваната политическа сила. В комбинация с обемът на информационни единици, които ги споменават, няма как това да не даде отражение върху общественото мнение и имиджа на бившите управляващи.

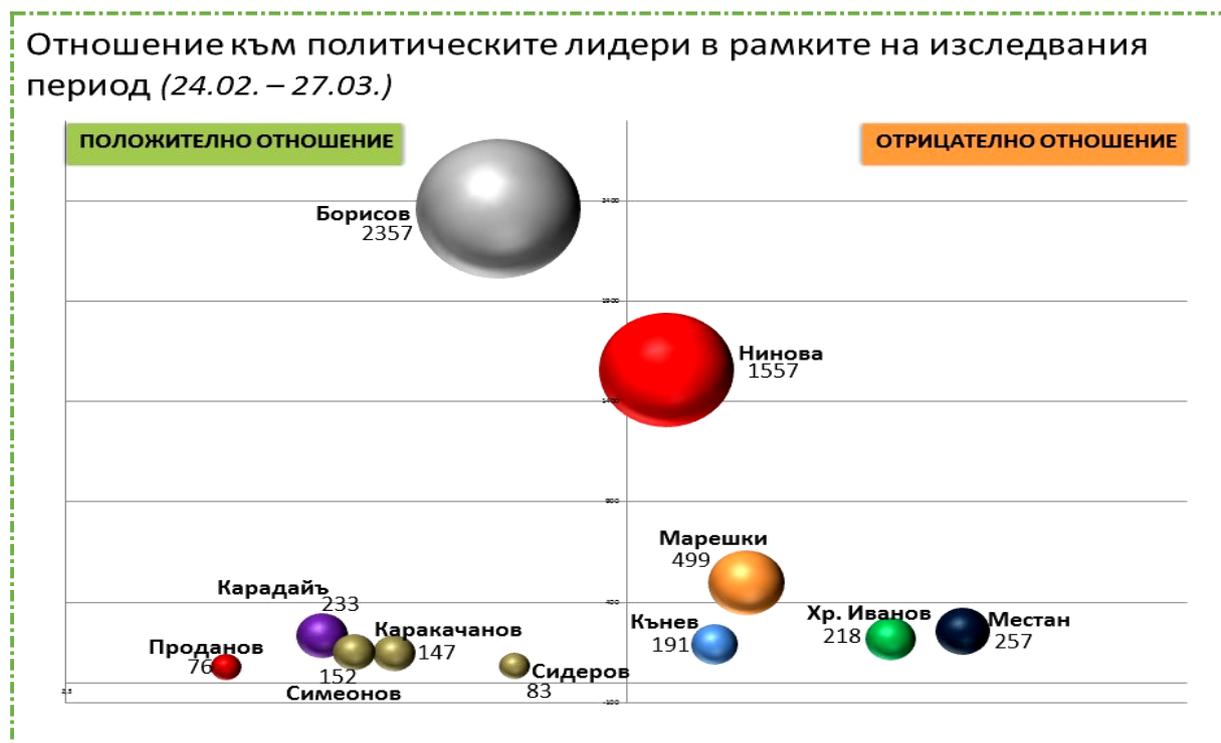
БСП са отразявани значително балансирано и следователно са попаднали в средата на скалата. Това важи донякъде и за формацията Воля, на Веселин Марешки. В дясната (отрицателна) част на скалата попадат ДПС, коалицията ДОСТ-НПСД, както и Движение Да България. По-дълбокия анализ на данните показва и следната тенденция – забелязват се определени медии, демонстриращи тенденциозно отношение към някои формации. Пример за това е системно негативното отразяване на Да България в някои от българските сайтове и ежедневници.

Фиг. 8

Що се отнася до лидерите на политическите партии и начина, по който те попадат в медиите, то отново картината повтаря тази на техните формации до голяма степен. Добре познати лидери на Обединени патриоти попадат в положителната част на скалата заедно с лидерите на ДПС Карадайъ и на АБВ – Проданов (който апропо е най-положително и най-рядко отразявания политик). Общото между изброените лидери е,

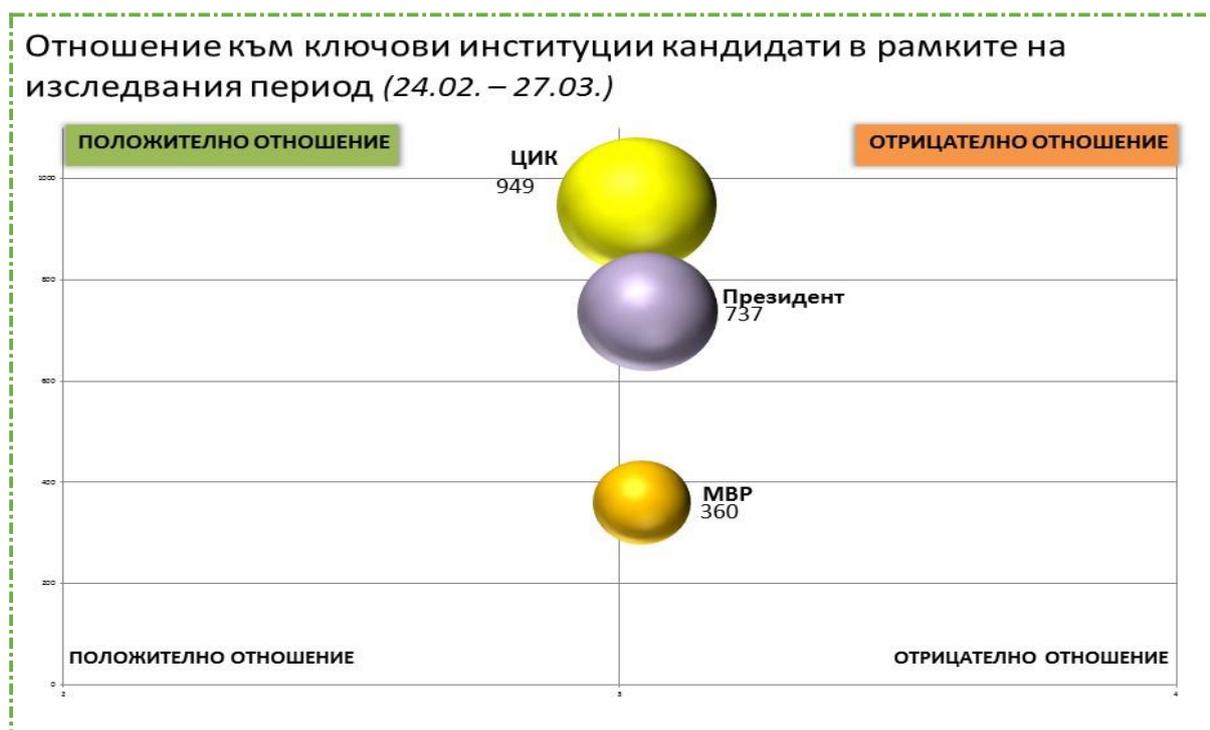
че всички от тях са попадали в медиите относително рядко – т.е. въпреки благоприятното отношение на медиите, то това не е оказало значителен положителен ефект за тях. Другата личност, разположена в тази част на скалата е Бойко Борисов. В случая на Борисов, комбинацията от доминиращо присъствие в медиите, заедно с положително отношение и начин на отразяване го превръща в мощен и ненадминат образ в българската политика.

Фиг. 9

В дясната (отрицателна) половина на скалата се разполагат Радан Кънев, Веселин Марешки, Христо Иванов и Лютви Местан – без изключение отразявани относително рядко. В този сегмент попада и Корнелия Нинова – но за разлика от останалите, в най-голяма близост до неутралната, средна част на скалата. И при отразяването на политическите лидери беше забелязано тенденциозно отношение от страна на някои медии, които поставяха дадени личности системно в положителна или отрицателна светлина.

За разлика от партиите и лидерите, начинът по който ЦИК, Президента и МВРЕ бяха ретранслирани от медиите, беше значително балансиран и неутрален. И трите институции, въпреки скромния обем информационни единици не са обект на тенденциозно отношение от страна на медиите.

Фиг. 10

III. Сравнителен анализ на посланията на „БСП за България“ и ПП ГЕРБ преди предсрочните парламентарни избори 2017 г.¹⁷

Посланията на партиите имат предназначението да убедят избирателя да ги предпочете като техен представител. Най-често ги намираме експлицирани в предизборни програми и въплътени в устойчиви словосъчетания и ключови думи. Често ключови послания и акценти от предизборни програми и платформи се превръщат в постоянно повтарящи се „мантри“, имащи за цел да се „запечатат“ в съзнанието и паметта на потенциалните избиратели. Задачата на всяка партия е да успее да транслира (чрез медиите), основни позитивни съобщения, които да привличат гласоподавателя, а в същото време да артикулира по аналогичен начин негативите на опонента с цел отблъскване на избирателя. Следователно целта е създаване на

¹⁷ Този анализ на честотата на появите на посланията е вдъхновен от аналогично изследване на посланията в американската президентска кампания от 2008 г. Оказало се е, че, например, в посланията на Обама и демократите са доминирали обещанията за всеобхватна "промяна", за всеобщо здравно осигуряване, за раздвижването на икономиката и работните места, за критика на предшественика Буш и съперника МакКейн. В кампанията на МакКейн и републиканците пък усилията са били насочени към борбата за по-малки данъци, за защитата на интересите на малкия и среден бизнес, за следването на религията и повелите на Бог; и, естествено, нападките срещу Обама.

мотивационни двигатели за определено политическо действие – подкрепа „ЗА“ или отблъскване „ОТ“.

Главното средство за това е повтарянето в голямо количество на едни и същи послания в разнообразен контекст, чрез подходящи канали за публична информация. Чрез тях формациите се мъчат да наложат върху останалите най-изгодния за нея дневен ред, да пренесе изборния дебат на идейно поле.

1. Методически бележки

Анализът на честотата на появата на предизборните послания обхваща същите медии, използвани за събиране на информация за количествения анализ на този мониторинг. Обхванат бе периодът на официалната кампания: 24 февруари - 27 март 2017 г. Общият брой на изказванията от ключови лица на ГЕРБ и Коалиция „БСП за България“ за този период са 181, което прави средно по 6 ключови изказвания на ден. В същото време сумарния брой думи в тези изказвания е малко над 18 000, което прави по около по около 600 качени и анализирани думи на ден. В този смисъл средната дължина на индексирания изказвания е около 100 думи (или 6-7 изречения). Броят на регистрираните и следени ключови думи или послания за тази кампания е 53, като някои от тях принадлежат изцяло или преди всичко на „червени“ говорители, а някои от тях - на „сини“. Наблюдението е извършено онлайн.

Всяка една употребена ключова дума може да бъде проследена контекстуално с помощта на платформата.

- На първо място тя е отчетена чисто количествено и всеки потребител може да забележи, колко често е попаднала в платформата – изречена от някой от ключовите говорители.
- На второ място – видим е и баланса в говоренето на ключовите лица от „двата лагера“ – колко често говорители на БСП и такива на ГЕРБ за използвали терминът или словосъчетанието.
- На следващо място – проследим е и контекста на употребата – всяка ключова дума е използвана в определени изречения, които са налични на платформата и дават ориентир на потребителя. Това позволява да се направи анализ за всяка една от ключовите думи – в какво изречение е използвана, в съчетание с кои други думи, какъв е контекста на изреченията.

- На последно място всеки потребител може да стигне и до първоизточника – оригиналната статия от, която всеки цитат е взет, и по желание да се запознае с цялата информационна единица.

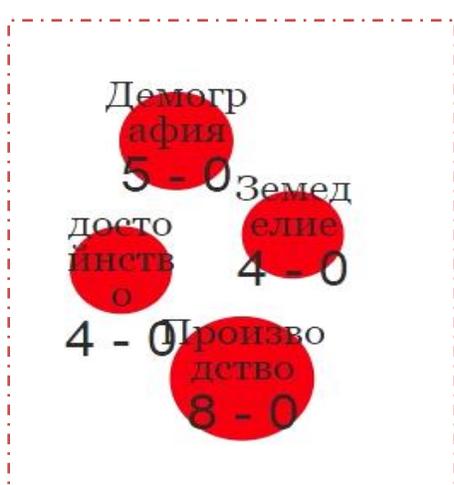
2. Резултатите

Анализът на резултатите следва количествено качествен подход, като за целта платформата дава предимство на качеството. Както е описано в предходната точка, платформата позволява контекстуализиране на получените резултати и прави обобщен анализ на говоренето на политиците и от двете политически партии. Ето защо представянето на резултатите следва тази логика. На първо място са описани тези послания и ключови думи характерни преди всичко за едната и за другата политическа сила; след това са представени тези, сред които едната партия доминира, но въпреки това същите теми засяга и другата политическа сила; на последно място е представена картина на основните точки на сблъсък и противопоставяне – тези послания, които са изразявани и от двете партии в относително еднакъв мащаб и честота.

2.1. Темите и послания, артикулирани единствено от Коалиция „БСП за България“.

По време на тази предизборна кампания Българската Социалистическа партия демонстрираше сериозна активност, изразявана преди всичко чрез говоренето на лидера ѝ Корнелия Нинова. Това е видимо и от количествената част на Мониторинга. Много често Нинова беше основен изразител на левите идеи и предизборно говорене.

Бяха забележими няколко основни направления, които в предизборния период отличаваха левицата от останалите политически субекти и в същото време не бяха тема на основния опонент ГЕРБ. Тези теми и послания практически имат логическа връзка

поне между си и тази връзка можеше да се идентифицира в говоренето. Това са темите за възраждане на **производството** (в това число създаване на фонд „Индустрия“), където често се загатваше и подпомагане на родното **земеделие**. Темите бяха често срещани преди всичко през първата половина на кампанията и често говоренето за едното беше съпътствано с подкрепящи аргументи за другото. Основна тези беше

възстановяване силата и конкурентноспособността на българската икономика, не чрез търсене на инвестиции (основен аргумент на опонентите от ГЕРБ), а чрез създаване на добавена стойност, използвайки българските ресурси. Не толкова често, но все пак забележимо (отново в първата половина на кампанията беше говоренето в посока на запазване на българското **достойнство** (преди всичко в опозиция на зависимостта на чужди влияния и ЕС), както и говорене в посока борба с **демографската криза** в страната.

Трябва да се отбележи, че темите, изказвани единствено от БСП не са много на брой и в същото време не се ползват и от значими количествени натрупвания. Използването на тези послания, характерно за началото на предизборната кампания, не успя да се доразвие в хода на кампанията. Което обяснява и скромните количествени измерения на тези ключови думи. Важно е да се отбележи, че платформата не е регистрирала нито едно изказване на ключов политик от ГЕРБ, който да засяга описаната тематика. В този смисъл изброените послания бяха прерогатив единствено на БСП, въпреки скромния им обем и влияние впоследствие.

2.2. Теми и послания, артикулирани единствено от ГЕРБ

По време на предизборната кампания, аналогично на БСП, и ГЕРБ също успяха да обособят някои теми, които бяха системно „разказвани“ през медиите и които бяха „собственост“ единствено на бившите управляващи. И при ГЕРБ, основен говорител беше лидерът на партията Бойко Борисов, но в същото време не бяха изключения изказванията и на Цветан Цветанов, Владислав Горанов, Томислав Дончев, Делян Добрев, Лиляна Павлова.

На първо място прави впечатление осезаемото присъствие на ключовата дума **Инвестиции**. Терминът е използван преди всичко в посока запазване политиката на досегашните правителства на Борисов, продължаващи действия за привличане на чужди инвестиции с цел засилване на икономиката на страната. Често говорителите на ГЕРБ разказват инвестициите като единствена или

една от малкото възможности за подобряване на макроикономическата ситуация в България, като в същото време привеждат доказателства за досегашните успехи в тази посока. В унисон с предходното, често ключовите лица на ГЕРБ говореха за продължаване на **реформите**. Говоренето в тази насока често е общо и без конкретика, но е съпътствано от аргумента за безалтернативност – само ГЕРБ могат да довършат започнатите реформи. В тази връзка често се споменава и полезността и успешността на Програмата за **саниране**. Среща се дори аргумента, че ако следващото правителство не е водено от бившите управляващо, то тази програма няма да продължи успешния си старт. Не рядко лицата на ГЕРБ споменават и присъединяване към **Еврозоната** като един от приоритетите, гарантиращ развитие и финансова стабилност.

В противовес на горепосочените термини, друга тема, изцяло доминирана от ГЕРБ е **популизъмът**. Тук обект на говоренето е левицата, която често се описва като популистка, а този термин често се приписва и на лидерът на БСП Корнелия Нинова. Повод за използването на ключовата дума са както критиките на Нинова, така и предложенията за политики на нейната формация.

Погледнато общо прави впечатление, че темите изказвани единствено от ГЕРБ са по-често и системно повтаряни от тези на БСП, анализирани по-горе в текста.

2.3. Теми и послания, артикулирани предимно от Коалиция „БСП за България“

Динамиката на предизборната кампания предполагаше и говорене, което да влиза в индиректен диалогичен режим, в който обаче дадени теми да преобладават сред тезите на едната или другата формация, въпреки участието на опонента. По този начин се оформиха корпуси от теми, характерни преди всичко за едната политическа сила. Изразено в поле, където говорителите лидират в послания, изказвани и от опонента, но с отчетлив превес в едната посока.

Такива за БСП бяха няколко основни тематични полета. Сред по-рядко използваните могат да бъдат открити следните послания. Левицата използваше не толкова често, но все пак забележимо социална риторика. Думата „**социален**“, съвсем логично попадна в лявата част на платформата, въпреки че беше използвана и от политическите опоненти от ГЕРБ. В същото време **бедността** не беше пренебрегната като

тема от левите говорители.

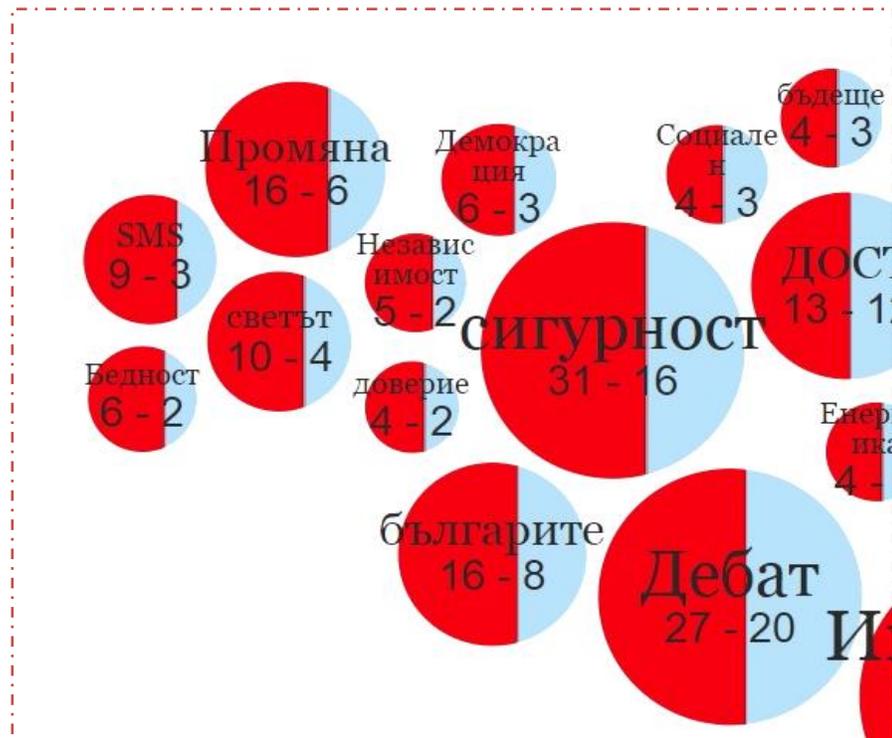
На следващо място от БСП говореха в по-голяма степен за **независимостта** на страната и състоянието на **демокрацията**. Понякога това беше обвързано с изграждане на **бъдещия** образ на България, както и възвръщане на **доверието**. Последното имаше двойствен характер – от една страна връщане на доверието към политическата система, но от друга – към социалистическата партия.

Няколко бяха по-значимите послания, при които ключовите политици на БСП имаха забележим превес.

На първо място левицата, и основно Корнелия Нинова говореше за **българите**. Това говорене имаше по-скоро национални и локални измерения, но в същото време бяха споменавани и българите зад граница, емигриралите. Про-патриотичният оттенък беше доловим в този тип аргументация. В същото време основна тема на левицата, и отново на Нинова беше нуждата от **промяна** в посоката на развитие на страната и нуждата от **промяна**, която изпитват българските граждани. Това послание беше и честа съпътстваща част от речите в предизборния период пред симпатизанти и членове на партията.

Една от ключовите думи с най-голям обхват, сред преобладаващите в речника на левицата беше **сигурността**. Обхватът на говоренето отново имаше разнопосочна цел. От една страна чест обект на това послание беше вътрешната сигурност на ежедневно ниво

като усещане сред българските граждани. По-осезаемата употреба обаче беше свързана с националната сигурност, в това число: защитата на българската граница, възможността за външна намеса и т.н. В сходна посока

беше употребата на думата „сигурност“ и от говорителите на ГЕРБ, но в значително по-малък мащаб.

Сред преобладаващите за левицата послания честа употреба намериха и две чисто кампанийни ключови думи, без пряка връзка с основните тези и програмни намерения. В единия случай ставаше дума за възможния, но несъстоял се лидерски **дебат**, по покана на Корнелия Нинова, в последствие отказан от Борисов. Този наратив беше и един от акцентите в първата половина на предизборната кампания, в ситуация на агресивно и доминиращо говорене от страна и на двамата лидера. Другата ключова дума е „**SMS**“, която се появи около казуса със служебния премиер, Елена Йончева и Иван Гарелов. И в двата случая става дума за кампанийни хватки, използвани от политическите опоненти, както и преобладаващо критичния тон, поддържан от левицата в тези два конкретни случая.

В крайна сметка анализът на тази категория послания (преобладаващи в говоренето на БСП) показва, че количествено те не са толкова много като брой (в сравнение със същата категория при ГЕРБ), а качествено, че въпреки доминацията на БСП, то въпросните аргументи и тези са използвани и от политическия опонент (ГЕРБ), което вероятно е довело до тяхното частично неутрализиране.

2.4. Теми и послания, артикулирани предимно от ГЕРБ

За разлика от левицата, по време на предизборната кампания ГЕРБ положила усилия да затвърдят вече типичното за тях говорене чрез традиционни послания, но в същото време и да разширят корпуса от тези, които биха привлекли нови гласоподаватели. Това личи ясно от платформата и анализът на посланията. Видно от приложената фигура е и значително по-големия брой на ключови думи, използвани от политиците на управляващата партия.

Посланията, които бяха изречени предимно от Говорители на ГЕРБ могат да се обособят в няколко основни направления. На първо място по-традиционните и вече познати аргументи бяха в полето на икономиката, и в този смисъл в редица примери ГЕРБ доминираше дебата. Въпреки опонирането отляво, то описаните по-долу примери доказват констатацията. Пример за това е употребата на думи като **фондове** и **данъци**. Тук

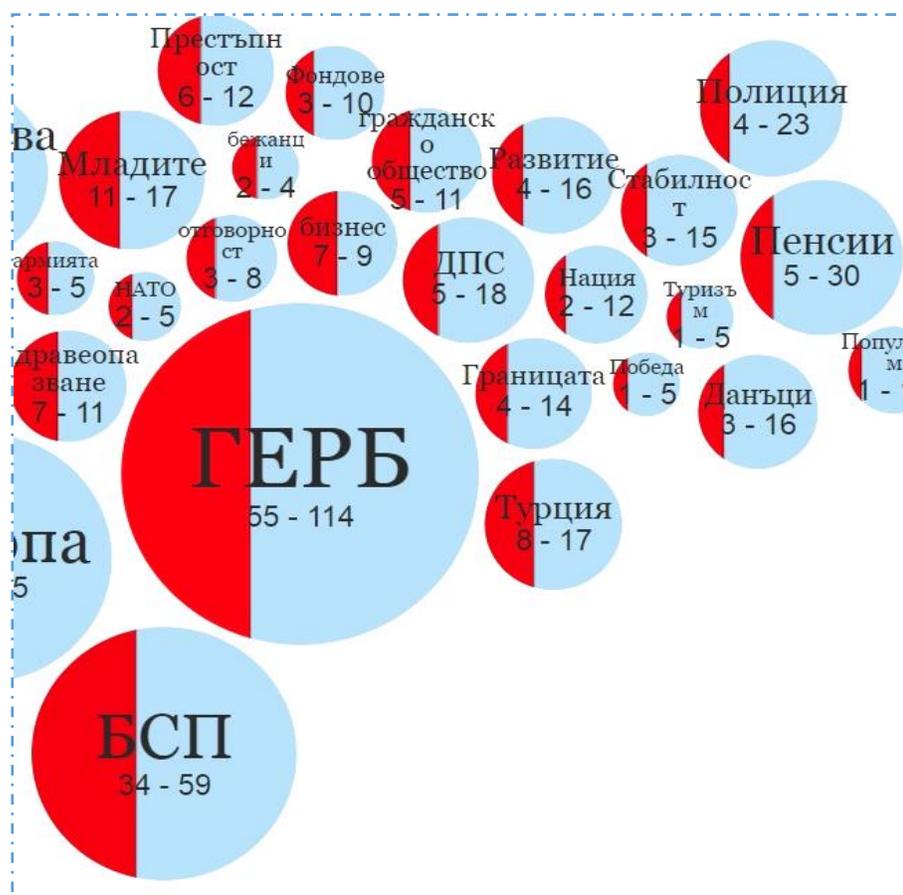
безспорно бяха изтъквани предимствата на досегашните десни управления, при които държавата е съумявала да „размрази“ и да „усвои“ голяма част от евро-средствата. Този аргумент се трансформираше в обещание за продължаване на същата политика, в случай, че ГЕРБ спечелят и тези избори. Това беше съпътствано и с обещание за запазване на сегашните данъчни ставки и следователно стимулиране на **бизнеса**. Не бяха редки и обещанията за подпомагане и стимулиране на **туристическия** сектор, определян често като ключов за засилване на икономическия ръст на България.

На следващо място следва да се обърне внимание на друго поле, традиционно за дясно-центристката партия. Става въпрос за полето на сигурността и **стабилността**. Без изненада за наблюдателите, можеше да се отличат аргументативни нишки, подкрепящи стабилното управление и неуместността на промяната в държавата – с други думи, не е необходимо властта да се сменя и да се оформят други управленски коалиции, защото това ще спъне **стабилното развитие** на страната.

Традиционното и по-скоро консервативно говорене беше насочено към типично десния избирател и затова много често в речта на говорителите от ГЕРБ можеше да се

срещнат послания свързани с изкореняване на **престъпността** и преди всичко битовата престъпност. Тази аргументация преминаваше през засилване ролята на **полицията**.

Допълнителен, но все пак традиционен, десен отенък беше и наративът за

сигурността на България, в този смисъл акцентът беше поставян често върху сигурността на националната **граница**. Контекстът на това говорене беше преди всичко регулацията и спирането на **бежанци** и мигранти. В допълнение на този елемент беше споменавана и българската **армия**. Не беше пропуснато и споменаването на **НАТО**, както и предимствата от членството на България в съюза.

В страни от очакваните и традиционни послания на ГЕРБ, тази предизборна кампания се характеризираше и с някои особености, новости и ситуативни елементи. И трите като че ли по-скоро бяха използвани рационално от бившите управляващи, което им донесе и съответните ползи.

На първо място следва да се отбележи, че ГЕРБ завиха наляво и стартираха собствен социален вектор. Това беше очевидно в две основни теми. И в говоренето за **здравеопазване** и в това за **образование**, ГЕРБ имат чисто количествена преднина, успявайки да засенчат с лекота левицата и по този начин да присвоят темите и да ги превърнат в свои собствени. Като че ли тази тенденция е видима в областта на социалната политика, и по-специално **пенсиите** – в това отношение ГЕРБ са иззели изцяло инициативата. От селектираните информационни единици и цитати тази тема практически липсва при изказванията на левицата. В добавка към това – изказванията на десните говорители много по-често бяха насочени към „гражданите“ и „**гражданското общество**“ като активна и дейна част от българското население. И нещо повече – ключовите лица на ГЕРБ явно са фокусирали усилия и много по-често са споменавали **младите** българи, отколкото левицата.

В този смисъл Борисов и неговата партия очевидно целяха и привличане на центристски, колебаещи се, а защо не и леви избиратели.

С това, обаче, не се изчерпва репертуара на дясната формация. Борисов и ГЕРБ успяха по относително успешен начин да използват и „кризата“ с намесата на турския посланик по време на предизборната кампания. Това върна в полето на дебата донякъде позабравени аргументи. През втората половина на кампанията и двете формации позагърбиха обичайните лозунги и реактивно започнаха да използват повода като по този начин вкараха темата по вектора **ДОСТ-Турция-ДПС** в говоренето си. И в трите случая речитативът беше критичен спрямо намесата на чужда държава, като използваша и споменаването на двете турски партии. Видно от платформата е доминацията в употребата

на Турция и ДПС при ГЕРБ.

На последно място следва да се обърне внимание на факта, че дясната формация е тази, която в по-голяма степен споменаваше името както на собствената си партия, така и на основния си опонент БСП във ключови изказвания. От всичките 181 цитата десните говорители са използвали ГЕРБ 114 пъти (позитивирайки своята политическа сила), а са споменавали БСП близо 60 пъти (преди всичко в критичен план). По този начин очертаваният превес е ясен. Сходния анализ на говоренето на левицата е близо 2 пъти по-скромен.

Като цяло говоренето на ГЕРБ предпостави окупация на традиционно десните теми (но не само, виж следващата точка), в добавка с нови социални аргументи и обещания и всичко това без да пречи на възможните ситуативни моменти, използвани умело от бившите управляващи.

2.5. Теми и послания, артикулирани едновременно от Коалиция „БСП за България“ и ГЕРБ

Платформата дава възможност за сравнителен анализ и на основните точки на сблъсък и противоречие по време на предизборния период.

От тази перспектива могат да се обособят и няколко теми, които бяха използвани и в говоренето на левите и десните. На първо място това беше големия задочен дебат за ролята на **Държавата**. На следващо място често ставаше въпрос за ролята на **Икономиката**. Не на последно място – отношението към **Европа** и ЕС. Всичко това беше съпътствано и от по-малки, но също значими теми като отношението към **Русия**, **законността**, **доходите**.

Ако се обърне внимание на трите основни теми, то привидно няма изненадващи разминавания с първоначално заявените идеолого-политически вектори. БСП преди всичко наблягаше на възстановяването на държавата (социалната държава), държавността и функционирането на институциите. В същото време в лявото говорене държавата имаше място и като основен актьор за стимулиране на икономиката и подпомагане на бизнеса и икономическия ръст. С други думи лявата аргументация минаваше през засилване на ролята на държавата. Това беше свързано и с конкретни предложения в социалния сектор,

както и възможността за повишаване на доходите.

При ГЕРБ връзката Държава – Икономика също беше очевидна, но този път облечена в десни аргументи и постановки. Борисов и неговите съпартийци наблягаха на стабилното управление на държавата, важноста държавата да не бъде разклащана от резки движения или реформи или пък недалновидно управление. В същото време често икономическите аргументи бяха съпътствани с инвестициите от чужбина и европейските фондове. Тук е и връзката с **Европа**, като

основна тема. Европейският съюз, неговите основни институции бяха представени като най-важния, естествен партньор на страната, важноста на фондовете не беше пропускана, в добавка с всичките ползи, които те са допринесли за развитието. Икономическата тема беше доразвивана и с помощта на логически свързани и вече описани по-горе сектори като туризъм и данъци. Важно е да се отбележи, че говоренето на ГЕРБ се отличаваше от тезите на същата партия от времето на първия кабинет „Борисов“, където либертарианските политики на стагнация и бюджетна дисциплина бяха доминиращи. Към настоящия момент може да се обобщи, че икономическата тема беше засягана много по умерено и „центристки“ както от Борисов, така и от икономистите и финансистите на ГЕРБ попаднали в полезрението на платформата.

За разлика от позитивния образ на **Европа**, изграждан от Борисов и ГЕРБ, то левицата наблягаше на значително по-критично отношение към съюза. Често Нинова

акцентираше върху независимостта и самостоятелността на България в противовес на ЕС и европейските норми и директиви. Критично беше говоренето и към председателя на ЕК Жан Клод Юнкер. В този смисъл тук беше и една от основните точки на противопоставяне, въпреки индиректния характер на дебата. Любопитно е да се отбележи, че Европа се превърна в основен елемент и аргумент в тази кампания, въпреки строго националния характер на изборите (за разлика от тези за представители в европейския парламент), отчитайки естествено и глобалните измерения на вота и контекста в който е разположена страната.

В крайна сметка сблъсъкът на тези общи и за двете формации теми може да се каже, че е оказал влияние върху начина, по който левите и десните се опитваха да убедят публиката в правотата на тезите си. Като че ли в това отношение кампанията даде предимство на десницата, поради изказването и развиването на теми, които не бяха отговорно върнати от политическия опонент.

Изводи:

- Кампанията беше очаквана и съвсем логично стартира с постоянно засилваща се динамика. Наблюдаваше се увеличаване на политическото съдържание в медиите с напредването на кампанията.
- Присъствието на двете политически сили ГЕРБ и БСП е доминиращо в сравнение с останалите политически сили. Това важи и за доминацията на двамата лидери Борисов и Нинова, като медийно присъствие.
- Въпреки това преднината на ГЕРБ пред БСП, както и на Борисов пред Нинова в полето на медиите е значимо и невъзможно за пренебрегване. Напротив – Борисов се е превърнал в доминираща фигура в българския медиен пейзаж.
- По-малките партии са отразявани средно 8 пъти по-рядко от ГЕРБ, 6 пъти по-рядко от БСП, а респективно техните лидери средно 12 пъти по-рядко от Борисов и 8 пъти по-рядко от Нинова.
- Партия ГЕРБ, заедно със своя лидер е най-позитивния образ, обект на мониторинга. Това е съчетано с изразено медийно присъствие, което като обем не може да се сравнява с останалите претенденти.

- Забелязва се ясно тенденциозно отношение спрямо две коалиции – ДОСТ и Да, България. Те са системно негативно отразяваните формации, от определени медии в България. Това е видно от начина на споменаване на самите политически сили, така и от това на лидерите им.
- Институциите, пряко свързани с изборния процес, са отразявани относително обективно и безпристрастно.
- Като цяло кампанията беше динамична и с изострен тон, особено що се отнася до задочния дебат между БСП и ГЕРБ и техните лидери – Нинова и Борисов.
- Липсваше предизборен дебат между основните водачи на листи и кандидати;

Трети етап -

Гражданско наблюдение на изборния ден

**ЦЕНТРАЛНА ИЗБИРАТЕЛНА
КОМИСИЯ**

[ЗА НАС](#) [ПРЕСЦЕНТЪР](#) [ЗАСЕДАНИЯ НА ЦИК](#) [РЕШЕНИЯ НА ЦИК](#) [РЕГИСТРИ](#) [НОРМАТИВНИ](#)
[ОБЩЕСТВЕН СЪВЕТ](#) [ПРОЕКТИ](#)

ЦИК / Решения на ЦИК

Централна Избирателна Комисия

РЕШЕНИЕ
№ 4404-НС
София, 04.03.2017

ОТНОСНО: регистрация на сдружение „Институт за социална интеграция“ за участие с наблюдатели в изборите за народни представители на 26 март 2017 г.

Постъпило е заявление с вх. № 10 от 02.03.2017 г. от сдружение „Институт за социална интеграция“, представлявано от Катя Колева Келевска – председател на УС, за регистрация за участие с наблюдатели в изборите за народни представители на 26 март 2017 г.

Изготвили:

Стоянка Балова

Десислава Николова

София

Април 2017 година

I. Граждански наблюдатели: регистрация, функции, права, видове сигнали и жалби.

Съгласно Изборния кодекс, неправителствените организации, регистрирани като наблюдатели имат право на упълномощени представители, които се регистрират от Централната изборителна комисия до изборния ден. Общият брой на наблюдателите, регистрирани от една неправителствена организация, не може да надвишава броя на изборителните секции в страната.

Списъкът с имената на представителите, съответно упълномощените членове или изрично упълномощените представители, регистрирани като наблюдатели, се публикува на интернет страницата на комисията при спазване изискванията на Закона за защита на личните данни. Наблюдателят се легитимира с издаденото му удостоверение - представя го на секционната изборителна комисия, която проверява данните в него и ги вписва в списъка за вписване на наблюдателите. Наблюдателите са длъжни да носят в изборния ден отличителни знаци по образец, утвърден от Централната изборителна комисия.

На тези избори Институтът за социална интеграция регистрира наблюдатели във всичките 31 изборителни района в страната.

Освен традиционното национално гражданско наблюдение, ИСИ проведе такова и в чужбина – в избрани секции във Великобритания.

Наблюдението бе проведено чрез регионални координатори във всички области в страната и чужбина. Координаторите преминаха обучение и имаха ангажимент да обучат и информират своите малки екипи от наблюдатели. **Програмата на обучителните семинари се намира в Приложение 1** на настоящия доклад.

В деня преди изборите, в изборния ден и този след него, координаторите изпращаха информация и консултираха с централата на ИСИ своята работа.

1. Права на наблюдателите:

- Присъстват на заседанията на избирателните комисии;
- Присъстват при отпечатването и доставката на хартиените бюлетини;
- Присъстват при получаването на изборните книжа и материали и подготовката на помещенията за гласуване;
- Присъстват в изборното помещение при откриването и закриването на изборния ден;
- Присъстват в изборното помещение по време на гласуването;
- Присъстват в изборното помещение при отварянето на избирателните кутии и при установяване на резултатите от гласуването, за което им се осигурява пряка видимост;
- Присъстват при предаване на бюлетините, останалите книжа и материали на комисиите по чл. 287, ал. 7 от ИК;
- Присъстват при въвеждането и повторното въвеждане в избирателните комисии и изчислителните пунктове на данните от протоколите с резултатите от гласуването на секционните избирателни комисии; при въвеждането на данните може да присъства само един наблюдател от една и съща организация;
- Получат срещу подпис копие от протокола за съответния вид избор с резултатите от гласуването в избирателната секция, както и с резултатите от гласуването в района;
- Подават жалби и сигнали за нарушения на изборния процес;
- Извършват одит и проверка на системата за машинно гласуване;
- Присъстват на всички останали етапи от изборния процес.
- В една избирателна секция може да присъстват най-много двама наблюдатели от една и съща организация, като в изборното помещение може да присъства само един от тях. Наблюдателите не са обвързани с конкретна избирателна секция.
- Наблюдателите имат право да гласуват с удостоверение за гласуване на друго място, издадено по реда на чл. 34 от ИК (Приложение № 22 от изборните книжа).
- Държавните и местните органи и техните администрации и избирателните комисии са длъжни да оказват съдействие на наблюдателите и да им предоставят при поискване сведения и документи във връзка с изпълнение на правомощията им.
- През всички етапи от изборния процес наблюдателят се легитимира с издаденото му удостоверение. Удостоверението се издава в един екземпляр.

- В изборния ден наблюдателите са длъжни да носят само отличителни знаци по образец, утвърден от Централната избирателна комисия (приложение № 1 към Решение № 19-ЕП на ЦИК от 27.03.2014 г.). Наблюдателите, които носят отличителни знаци извън утвърдените от Централната избирателна комисия или не носят отличителни знаци, се отстраняват от избирателната секция с решение на секционната избирателна комисия. Решението може да се оспорва пред Общинската избирателна комисия или пред Централната избирателна комисия, когато се оспорва решение на секционна комисия извън страната. ОИК и ЦИК се произнасят незабавно. Решението не подлежи на обжалване.
- Едно лице не може да бъде едновременно наблюдател и анкетьор.
- Наблюдателят не може да бъде придружител.
- За дейността си наблюдателите не може да получават възнаграждение от партии, коалиции, инициативни комитети и техните кандидати.
- Наблюдателите осъществяват дейността си добросъвестно, като спазват законите на Република България, съответно на страната, в която се намират при осъществяване на дейността си и имат както правата и задълженията, изброени по-горе, така и други такива, произтичащи пряко или непряко от приложимия закон.

2. Сигнали /за нарушение/ и жалби /за обжалване на взето решение/ се подаваха до:

- До Изборната администрация – СИК, ОИК и ЦИК (за всички нарушения, извършени на Изборния кодекс).
- До органите на МВР и Прокуратура – за всички нарушения, извършени като престъпления в изборния ден и процес
- До общинските и областните администрации, в рамките на техните компетенции и отговорности за изборния процес.

Всички сигнали и жалби се осигуряват с писмен документ и където е възможно – с доказателствен материал (снимки, аудиозапис и видеофайлове). Наблюдателите подаваха сигнали и жалби, когато лично са свидетели на нарушението, или са установили подадената информация за него.

3. На кого подавахме информация за нарушенията:

СИК – веднага и на място, с входящ номер.

ОИК – по възможност на хартиен носител, със заведен входящ номер. В някои от случаите бе използван и-мейла на съответния ОИК, но по-често се използваха хартиени носители и телефон;

ЦИК – чрез и-мейла на ЦИК, основно в случаите на нарушения на РИК;

МВР – всички структури по места на СДВР и ОДМВР, чрез информацията в съответните регионални сайтове, на открита телефонна линия на МВР - 02/98 222 32, факс: 02 982 56 46, тел.: 112, тел.: 166 и e-mail: izbor@mvr.bg.

Прокуратура: Телефоните и и-мейлите на всички дежурни прокурори в страната са публикувани на интернет страницата на Прокуратурата на РБ, на следния линк: <http://www.prb.bg/main/bg/News/3524/>

II. Гражданско наблюдение

1. Основни акценти от анализа на изборното наблюдение:

Отново като че ли липсваше специфична информационна кампания от страна на ЦИК във връзка с упражняването на преференциален вот. Отново имаше неяснота по отношение на технологията на самото гласуване. Подкрепящ довод на тези твърдения е влизането на голям брой народни представители, с дублирано число – 10/10, 9/9 и т.н.

С промени в Изборния кодекс през 2016 година, бе въведено за първи път и **задължително гласуване**. Освен когато избирателят не може да гласува заради "уважителни причини" - отсъствие от страната по време на изборите, заболяване, учебна/служебна заетост и други непредвидени обстоятелства. Задължението не важи за възрастни хора над 70 години и лица с увреждания. Единствената санкция за негласуване е заличаването от съответния избирателен списък, но чак след две последователни негласувания на избори от един и същи вид.

Негласуването в избори не води до санкции, същевременно то може да бъде извинено с всякакъв документ без ограничения в срока – това беше обяснено на специална пресконференция от членовете на ЦИК.

Необходима промяна:

Осъществяване на ясна и подробна кампания от страна на ЦИК във връзка с начина на гласуване.

- *Обръщане на по-голямо внимание на информационната кампания извън пределите на страната, особено по въпроси свързани с информиран избор на българите в чужбина.*
- *Яснота при използването на преференциален вот. Премахване на възможността, кандидатът под номер, съответстващ с партията да бъде сигурен народен представител.*

ПРОПУСКИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ИЗБОРНИЯ ДЕН И ОБУЧЕНИЕТО НА ИЗБОРНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Изборите за народни представители на практика се проведеха при същите условия, като тези през 2014 година, с едно изключение, че този път имаше поле, в което можеше да се отбележи, че „**Не подкрепям никого**”. Както и условието, че изборите са „задължителни”, но не водят до никаква санкция.

Въпреки създаденото обучително звено в ЦИК още през 2014 и приетите методически указания за работата му, за пореден път се наблюдаваха обучителни информационни срещи в традиционния формат. Въвеждането на методически указания за работата на звеното и включване в програмата за обучение на модули, отнасящи се до всички страни и участници в изборния процес, не бяха приложени в пълната си степен на практика. Отново сме свидетели на нежелание от страна на ЦИК да приеме качествено нов подход и да отвори системата към съвременни обучителни методи.

Друг съществен проблем, който бе констатиран е, че членовете на изборни секции биват сменяни в последния момент. Т.е. дори съответния човек, зает в изборна секция да е преминал обучение, на негово място идва такъв, който не е участвал в обучението и не е запознат с конкретните методически указания и условия на провеждане, заложиени в Изборния кодекс.

Следва да отбележим и пропуск в обучението на членовете на изборните администрации в чужбина. Разчитайки на мотивацията им за участие и самоподготовка, членовете на СИК в чужбина разполагат единствено с методически указания, по които да се готвят. Би било добре да се предприеме нов дистанционен подход, чрез който изборните администрации извън страната да получат нужното обучение и информация.

Необходима промяна:

- *Специално внимание и повече време, което да бъде отделено за обучението на членове на РИК и СИК. Привличане на експерти-обучители към обучителното звено на ЦИК; въвеждане на интерактивни методи на обучение; включване в обучителното звено и на местната изборна администрация чрез изграждане на звена в областните администрации; обучение на изборните администрации в*

чужбина чрез ползване на редица информационни технологии – живи връзки, конферентни разговори и др.

ЛИПСА НА ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ И НЕГЛИЖИРАЩО ОТНОШЕНИЕ ОТ СТРАНА НА ПАРТИИТЕ КЪМ ИЗБОРНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Предсрочните парламентарни избори през 2017 не бяха изключение по отношение на съставите на Секционните избирателни комисии. Те бяха подменяни постоянно и в последния момент, което не е изненада за поведението на политическите партии. Голяма подмяна и наеявяване на членове на СИК се наблюдаваше и в самия изборен ден. В някои населени места едва се постигаше кворум, който да позволи на СИК да работи по провеждането на изборния процес. Не може да не бъде отбелязан и факта, че отново станаме свидетели на масово наеявяване на членове на СИК в деня за обучение.

Необходима промяна:

- *Въвеждане на задължителност на обучението за лица, заемащи място в съставите на СИК;*
- *Създаване на регистър на обучените членове на изборната администрация;*
- *Въвеждане на двустепенна система за обучение и отделни изисквания към нея – въвеждащо обучение за новоназначени членове на изборната администрация и продължаващо обучение за участници в нея;*
- *Въвеждане на анкета /оценка, тестваща знанията на изборната администрация.*

РЕГИСТРИРАНИ НАРУШЕНИЯ

- откъснати предварително бюлетини от кочана и откъснати предварително отрязъци, предварително поставени печати – едно от най-често срещаните нарушения;
- параваните, използвани за обособяване на кабините за гласуване са прозрачни и в непосредствена близост до членовете на СИК, застъпниците и др;
- умишлено маркиране на бюлетини, с което се правят невалидни;
- масово разделяне на избирателни списъци, заради опашките и струпването на хора пред СИК;
- предварително откъснати бюлетини и отрязъци с номера;
- липса на химикал в тъмната стаичка;

- член на СИК е действащ общински съветник;
- СИК взела решение да не допуска наблюдатели в изборното помещение;
- струпване на хора пред секцията и създаване на суматоха поради висока избирателна активност, което затруднява изборния процес;
- недопускане на наблюдател на ИСИ да проследи изборния процес ;
- образец на бюлетина поставен пред СИК със зачертан номер на политическа партия;
- масово отсъствие и липса на кворум в секционните избирателни комисии в страната;
- агитация от страна на председател и член на СИК в Стара Загора, Ямбол и Русе;
- липса на осветление в тъмната част на денонощието, броене на свещи;
- регистрирани хора, че живеят на адрес на трафопост;
- член на СИК с нарочно изцапани ръце, оставя отпечатащи по бюлетините, с което ги прави невелидни;
- кмет на населено място провежда незаконна агитация, непосредствено до изборни помещения;

СИГНАЛИ И ЖАЛБИ В ИЗБОРНИЯ ДЕН

Голяма част от сигналите, подавани от наблюдателите, не бяха разглеждани от членовете на Секционните избирателни комисии. Не всички сигнали на наши наблюдатели, изпратени до РИК, получиха своя отговор.

РИК почти не използва електронна комуникация в изборния ден, голяма част от тях не публикуваха сигналите и жалбите на интернет страниците си. Трябва да се отбележи, че имаше и Районни и Секционни избирателни комисии, с които нашите наблюдатели са работили в добро партньорство, членовете на които са реагирали на сигнали и жалби незабавно и са имали позитивно отношение към ролята на гражданските наблюдатели.

Тук пролича и липсата на внимание, което да е отделено специално за обучението на членовете на РИК, както и по-бавното вземане на решения от страна на СИК.

Необходима промяна:

- ✓ *Специално указание за работа със сигнали и жалби и начин на комуникирането им. Задължителност за въвеждането им в публичния регистър на РИК и ЦИК, както и обратна връзка/отговор на лицето, подало съответните сигнал/жалба. Подобряване на комуникацията между ЦИК и съответната РИК, при която е постъпил сигнала.*

За пореден път, като организация, наблюдаваща изборния процес, се сблъскваме с **голямо количество сгрешени и поправени протоколи от СИК**. Според част от гражданските наблюдатели на ИСИ, присъствали на броенето на бюлетини и попълването на протоколи, е имало остър дефицит на познания и информираност относно това как трябва да бъде попълнен съответния протокол. Подобен дефицит на информация и знания от страна на членовете на СИК, е довел до голям брой сгрешени протоколи, както и по-бавна работа на СИК.

Приложение 1

ОБОБЩЕНА ИНФОРМАЦИЯ НА ОБЛАСТНИТЕ КООРДИНАТОРИ ОТ ПРОВЕДЕНО НАБЛЮДЕНИЕ НА ИЗБОРНИЯ ДЕН НА ИЗВЪНРЕДНИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ 2017:

23 и 24 МИР гр.София

Общата оценка подготовката и провеждането на изборния процес протече спокойно и нормално, като изключим някои проблеми с прозрачността на работата на РИК, които ограничиха наблюдателите в определена зона /в ноща на изборите/ и възможностите за наблюдение на въвеждането и обработката на данни бяха минимални. В РИК при 24 МИР имаше проблеми с обявяването на заседанията, прякото им излъчване и качването на записите. За сметка на това вече не възпрепятстваха фотографирането и се бяха погрижили за достатъчен брой подвижни СИК /на президентските избори останаха негласували много хора с увреждания!/ Общинската администрация в р-н Оборище беше допуснала дребни пропуски-липса на кабели, канап, опаковъчна хартия. По-сериозен бе проблемът с разполагане на 52 и 59 СИК в едно помещение, но в предизборният ден бе намерено ново помещение за 59 СИК.

Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти: Констатираните нарушения бяха свързани с липсата на видео от заседанията на РИК при 24 МИР, разпечатване на бюлетините в деня преди изборният ден за да се поставят „образци”, разделяне на изборни списъци на две, присъствие на кандидати в изборното помещение /ДОСТ-Евгени Михайлов/ не в началото на деня и не за гласуване, интервюта на Лукарски пред изборното помещение, в края на изборният ден не се окачва от всички СИК извлечение от протокола на вратата на СИК или на училището, а обратната разписка въобще не е окачвана.

Извършени практически действия са свързани в подпомагане намирането на помещение за 59 СИК и осигуряване на достатъчно осветление. Подадени устни сигнали за липса на достатъчно канцеларски материали. Участие в заседание на РИК за осигуряване възможност за фотографиране от наблюдателите и изказване по жалби. Среща с представител на ОССЕ в РИК през изборната нощ. Жалба срещу незаконна агитация от страна на кандидат за народен представител.

Благоевград

Обща оценка - Грешка в изписването на информационната табела пред секциите в Благоевград вместо „Обединени патриоти – НФСБ,АТАКА И ВМРО” е изписано „Обеднени патриоти – НДСБ,АТАКА И ВМРО”. Секционна избирателна комисия номер 109 се помещава в много малко помещение и членове на СИК седят до тъмната стаичка, няма никакво място за наблюдатели или застъпници.

Възникналите проблеми са свързани с предварителното късане на малките отрязъци на бюлетините и струпването на наблюдатели и застъпници в СИК 113.

Извършени практически действия - устни забележки за големия брой наблюдатели и застъпници. След подобна забележка също така престана практиката на откъсване на малките отрязъци на бюлетините.

Добрич

Обща оценка - добра организация на местната власт в подготовката и провеждането на изборите.

Основните проблеми в област Добрич бяха основно по време на предизборната агитация. Нарушенията бяха свързани с това, че две от партиите в Общината извършваха агитация на чужд език .

В деня на изборите сериозни нарушения от СИК не са констатирани .

Извършени практически действия - Срещу партия ДОСТ и ДПС бяха пуснати сигнали до РИК за нарушаване на Изборното законодателство по електронен път. Сигналите са препратени и към ИСИ. РИК е излязал с решение и по двата сигнала.

Пловдив област

Нямаше пряка или косвена намеса в работата на наблюдателите от представителите на местната власт. Изборния ден протече без проблеми и нарушения, в секциите за които отговаряхме. Нямаше извършени практически действия от наша страна, поради добра организация и липса на проблемни ситуации.

Габрово

Общата оценка на наблюдателите от област Габрово е, че организацията на изборният ден е била на добра на местно ниво . Изборният ден премина без сериозни нарушения, поради това няма и подадени устни или писмени сигнали до РИК.

Град Бургас

Изборите преминаха нормално и спокойно в гр. Бургас. Администрацията свърши добре своята работа и спази правилата на изборното законодателство. Някои от членовете на комисиите не бяха за първи път участници в комисии, което означава, че са били хора с опит, които знаят как трябва да протече изборният ден.

По време на изборният процес нямаше открити изборни нарушения и всичко премина нормално и спокойно.

През самия ден нямаше подадени сигнали за нарушения към РИК или друг държавен орган, защото не бяха констатирани или открити нарушения в наблюдаваните от нас комисии.

Област Бургас

Общата оценка на наблюдателите от Бургас и областта е, че надлежните органи на местната администрация осъществяваха нормативно предписаните действия в рамките на предоставените им по закон правомощия, във връзка с обезпечаването на нормалното протичане на изборния процес. Също така добра оценка заслужават полицейските органи на МВР за опазването на обществения ред и спокойствие в изборния ден.

Не бяха констатирани нарушения на изборното законодателство в рамките на наблюдавания период 13.03.2017г. - 26.03.2017г.. Кампанията, денят за размисъл и денят на вота протекоха в нормални и спокойни условия.

От страна на наблюдателите нямаше извършени практически действия поради добрата организация на секционните комисии.

Перник

Общата оценка на наблюдателите от Перник и областта е, че изборният процес в е протекъл сравнително нормално. Груби нарушения, като отваряне на бюлетини, печати и протокили в деня преди изборите, не са забелязани. Като цяло и предизборната агитация по време на кампанията бе горе/долу коректна. Констатацията е, че РИК-Перник тази година има по-солидна подготовка, което не доведе като други години до изнервяне на обстановката. Нещо, което обаче продължава да е ахилесова пета на изборния процес в Перник е невежите и неграмотни членове на СИК. Много от тях вместо да подпомагат процеса, си пречат един или друг начин на работата. Именно тези хора създават предпоставки за груби нарушения като предварително попълване на протоколи, разпечатване на бюлетини, недопускане на наблюдатели и т.н.. В общи линии всичко мина както трябва. Не веднъж наблюдателите констатираха, че Перник е майката на корпоративния вот, този път, секциите в които очаквахме този вот, не бяха с висока активност.

Сериозни проблеми и нарушения не сме засекли. Естествено дребни такива не липсваха, но след наша намеса всичко бе отстранено. Най-често срещания проблем беше липсата на кворум и при получаването на материалите в събота, и през изборния ден в неделя. Няколко пъти засякохме с екипа и отбелязани определени имена върху информационните табла с листите. В края на изборния ден с няколко хора от екипа решихме да останем в определени секции и да видим как ще протече преброяването. След края всички установихме, че масово не се спазва правилника един да брои, да няма химикали и напитки около бюлетините, не се осигуряваше и достъп на застъпници и наблюдатели за наблюдение и т.н...Общо взето СИК по цял ден се чудят какво да правят и накрая настава един хаос и започват да четат методическите указания. Но това естествено даде и своя резултат. 25% от СИК-те бяха върнати от РИК да събират отново целия състав на комисията и да отстраняват грешки (повечето технически).

След миналогодишния „порой“, от жалби и сигнали от наша страна, тази година такива не се наложиха. Явно членовете на СИК-овете са се мобилизирали и майки предвид, че ние сме наоколо. Няколко пъти се обаждаме на РИК и на общинската администрация за набавяне на материали на СИК, защото липсваха на места. Иначе в края на изборния ден

подадме устна жалба на телефона на РИК за отказано копие от протокол. Но след тяхна намеса си получихме копието.

Смолян

Изборите протекоха нормално, за първи път имаше наистина добра организация, както от страна на местната администрация за подготовка на изборните помещения и отстраняване на проблемите в помещенията, така и от страна на РИК-Смолян при предаване на изборните книжа. Предаването минаваше бързо и без излишни нерви, нещо което нито очаквахме, нито сме наблюдавали в последните 4 години. Приятно изненадани останахме от факта, че изборните протоколи в голямата си част бяха попълнени коректно, а там където имаше допуснати грешки те бяха малки и лесно отстраними. Не може да не отбелжим факта, че РИК бяха подготвили видео обучение, което беше изключително полезно, и според нас трябва да бъде задължителна част от подготовката на изборите.

За поредна година наблюдателите бяха ситуирани в проблемни секции, а двама други бяхме в постоянно движение на проверка по различни секции.

Общото впечатление е, че имаше добра организация на провеждане на изборите. Една от причините е, че членовете на СИК-овете вече са участвали в няколко избора и имат горе-долу някаква представа какво се изиква от тях.

Констатирани бяха леки нарушения като струпване на хора пред секциите, недобре направени информационни табла, диктуване на глас на данните от лични карти. Като цяло нарушенията бяха малки и отстранявани след устна забележка.

За поредна година застъпници, наблюдатели и представители на политическа партия се използват като „законно купуване на гласове“. Една от политическите партии беше регистрирала огромно количество застъпници и наблюдатели, разбира се подобни подозрителни практики не мога да бъдат доказани или преследвани. Притискането на служители във фирми и администрация, сплашването на гласоподаватели по малките населени места е също проблем, от които хората се оплакват, но е много трудно да бъдат доказани подобни практики и реално дори, когато имаме основания да подозираме за наличието на принуда или финансова мотивация не можем да направим нищо.

Извършените практически действия бяха устни забележки. Членовете на РИК и СИК-овете вече свикнаха с наблюдателите и не създават проблеми. Имаше постоянна комуникация с ИСИ и консултация за последващи действия при решаване на проблеми.

Кърджали

Общата оценка на координаторите в град Кърджали и областта е, че изборите протекнаха нормално без нарушения. Имаше леки неспазвания на правилата на изборния процес от СИК, но след устни забележки от страна на наблюдателите ни те бяха преустановени.

Русе

Общата оценка е че като цяло организацията този път беше на ниво. Липсваше проблема с не функциониращи принтери. Правеше впечатление големия брой нови членове на СИК, голямата част от които не знаеха къде са и какво правят.

За разлика от друг път, когато материалите пристигаха към 16:30 – 17:00 в съботния ден, на тези избори пристигнаха към 17:45.

Извозването на членовете на секциите до РИК също беше добре организирано. При направените проверки бяха установени няколко нарушения- в секция, където на президентските избори възникна същия проблем, беше подадена писмена жалба до РИК, при същия председател на СИК, беше констатирано за трети пореден път едно и също нарушение – разделяне на избирателния списък на две, председателят на СИК попълни предварително протокола, беше отказано да се допусне наш представител при преброяване на изборните резултати. След обаждане до зам.председателя на РИК и негово обаждане до съответната председателка представителя беше допуснат до секцията.

Извършени практически действия от наша страна бяха - писмен сигнал до РИК за разделените списъци и писането в протокола и сигнал по телефона за недопускане на представител на ИСИ до преброяването на бюлетините.

Кюстендил

Общата оценка е добра организация на Общинската администрация. Нямаше сигнали за проблеми с придвижването на членовете на СИК от и до СИК. В организацията на помещенията нямаше установени проблеми. В РИК работата беше добре организирана,

нямаше опашки и забавяния. Органите на МВР бяха на своите места и подпомагаха работата на СИК и РИК.

Възникналите проблеми в СИК 19 в град Кюстендил бяха свързани с разлепени агитационни материали- на по-малко от 50 метра от самия СИК. В СИК 58 на бюлетина образец, закачен на таблото пред СИК с химикал бе отбелязан вот за определена партия. Отчетен бе проблем със сканиращите устройства като тонера на устройствата свършваше много бързо.

Извършените практически действия на нашите наблюдатели бяха само устни забележки до председателите на СИК, след което агитационните материали пред 19 СИК и зачеркнатия образец пред 58 СИК бяха отстранени.

Шумен

Общата оценка е, че и администрация и местна власт бяха добре подготвени да посрещнат вота на 26 март. При приемане на материалите, подреждането на избирателната секция и координацията на членовете на СИК не бяха забелязани фрапиращи ситуации. С всеки изминал избор партиите предлагат хора за участие, които съвместно влизат в отредената им роля и показват знание и отношение в цялостната работа преди по време и след деня за гласуване. Ние, като екип проследихме целия процес и считаме, че всеки един освен, че бе подготвен, бе готов за всяка ситуация, която можеше да се случи около подготовката и провеждането на изборния ден. Обхванати бяха секции с по – голям брой хора имащи право да дадат своя глас. Отчитаме единствено като слаба избирателната активност.

В нашия регион гласно се носеше информация за злоупотреби, машинации, схеми, които най-вече не бяха уловени, освен от нас, но и от представители на различните партии. В случая действаше основно слуха, отколкото действието. Изборният ден започна без перипетии, въпреки смяната на часа. Рекордно по – нисък брой избиратели спрямо президентските избори, където се струпваха хора и се изчакваше на места до половин час, за да гласуват, което е значително дълго време. Констатирахме отново наличието на роднинска връзка между членове на СИК от една и съща партия. До истински нарушения, освен слухови не се е стигало, дори и в късния след обяд, за което бяхме подготвени.

Не са извършвани практически действия като сигнали, жалби или устни забележки. През целия ден наблюдателите на ИСИ поддържаха връзка помежду си, както и с различни застъпници и представители на партии и коалиции.

Избирателна секция № 321200075 – Манчестър

Обща оценка - изключително добре организирана секция – без излишно чакане и изблици на напрежение. Членовете на СИК – изключително любезни, комуникативни, разбрани и при изникнали въпроси – отзивчиви. На всеки един избирател бе обяснено подробно как се гласува – с „X“ или с „V“, със син химикал и т.н. Секцията беше на достъпно и лесно за намиране място. Положителна оценка мога да дам и за декларациите, които се попълваха доста по-бързо в сравнение с предишни години – също така не се изискваше да се принтират допълнителни и следователно нямаше нужда дори от принтер. Доста по-гладко премина цялостното гласуване в сравнение например с преди, когато имах наблюдения в Лондонските секции.

Нямаше възникнали проблеми и нарушения. Като извършени действия – без подадени сигнали писмено, само няколко забележки устно по- скоро като съвети.

Стара Загора

Обща оценка- много бавна и ненавременна работа на полицията. Различни мнения по един и същи въпрос от РИК. Добра работа на областна администрация Стара Загора. Главно проблемите идваха от това, че членовете на СИК и даже председателите на СИК не са запознати с изборния кодекс, изпадат в паника, всеки прави каквото си иска, измислят си собствени правила и от там идват и проблемите. На няколко места срещнахме предварително подписани протоколи, като от СИК казват, че това не е проблем и така им е по-лесно. Срещнахме и разделен избирателен списък, за които също ни беше обяснено, че е разделен за да върви добре работата и да гласуват по-бързо хората. Извършените практически дейности от нас бяха – подаване на няколко сигнала до РИК за редварително подписани протоколи, разделени избирателни списъци и недопускането на възрастна жена с видими физически проблеми да гласува.

Варна

Изборният ден протече спокойно и без съществени нарушения. Организацията по предаването и приемането на изборните протоколи в деня преди 26 март, бе изключително експедитивна. Във всички наблюдавани секции, при нужда от допълнителни материали в изборния ден, представителите на общинската администрация се отзоваваха моментално.

Организацията по извозването на обработените материали в изборната нощ, е протекла гладко, служителите на реда са придружавали членовете на СИК-ове в абсолютно всички секции, в които е имало наблюдатели на ИСИ.

Както споменах, не е имало сериозни нарушения, преди и по време на изборите. Разбира се протоколното „претупване“ на работата (по-ранното попълване на чернова, вадене в купом на бюлетините от изборната урна при старта на броене, както и честите излизания за по кафе и цигара) По сериозно нарушение, бе констатирано в една от СИК-вете, където избирателния списък е бил разделен на две, но след намесата на наш наблюдател целостта му е била възстановена.

Малко преди приключването на изборния ден бях осведомен, че в една от секциите където няхаме наш наблюдател е възможно да има опит за скандализиране на процеса на броене. Един от нашите наблюдатели да присъства на самото броене. За радост, не е имало проблеми и не се стигна до практически действия от наша страна, като подаване на сигнали и жалби.

Ловеч

Обща оценка- Изборите протекоха нормално, имаше наистина добра организация както от страна на местната администрация за подготовка на изборните помещения. Но общото впечатление е, че имаше добра организация на провеждане на изборите. За учудване не възникнаха проблеми и нарушения, поради което не се наложи да подаваме жалби и сигнали до РИК.

Сливен

Общата оценка за наблюдението на изборите в град Сливен е положителна. Не са подавани сигнали или жалби за нарушения. Денят премина спокойно, без да се налага намесата на наблюдателите в работата на секционните комисии.

Велико Търново

Като цяло изборния процес в наблюдаваните от нас секции протече сравнително спокойно. Не се наблюдаваха струпвания пред изборителните урни, секционните комисии се бяха организирали добре, но все още срещат трудности в попълването на протокола и допускат грешки. Лично мнение е, че подготовката на председателите и секретаря трябва да бъде по-сериозна и да не допускат елементарни грешки. В РИК също се справиха по-добре, този път не беше изнервена обстановката, понеже приемането и проверката на протоколите ставаше по-бързо.

Нарушенията, които се констатираха, не бяха сериозни – диктуване на данните от личната карта на глас; в тъмните стаички бяха закачили единствено указание за това с какъв знак се гласува; късане предварително на бюлетини от кочана с цел „улесняване“ на изборния процес; при броенето на бюлетините член на комисията беше с химикал в себе си, което беше установено още в началото. Нередностите, които бяха забелязани, се отстраняваха лесно с устни забележки. Председателите предприемаха адекватни мерки и не търсеха усложняване и изнервяне на изборния процес. Сериозни нарушения не са констатирани и не се е стигало до писмени сигнали в РИК. От РИК получавах информация какви сигнали са постъпвали при тях до момента и за какво също така да следим.

София област

Администрацията този път работеше добре, съобрази се със спецификата на деня за получаване на изборните книжа, не злоупотребяваше с информация и се справяше бързо. Секционите изборителни комисии определено се справиха по-добре от минали избори, изборният ден протече нормално, без опашки и също така и без опашки пред секциите.

Изборите в София област протекоха спокойно, като кординатор няха получени сигнали от наблюдателите на ИСИ, единствено в Самоков и Златица имаше слухове и предпоставки за купуване на гласове, за което обаче няха доказателства и не се стигна до практически действия.

Пловдив

Като обща оценка за протичането на предсрочни Парламентарни избори 2017 в гр. Пловдив, мога да заявя, че изборите протекоха в спокойна обстановка, без груби нарушения и нередности при прилагането на изборния закон. Сформирана беше работна група от 10 граждански наблюдатели, които се разгърнаха в 10 училища и осъществиха наблюдение в предварително набелязани проблемни секции на 25.03.17 при приемането на изборните книжа и на 26.03.17г. от отваряне на секционните избирателни комисии до тяхното затваряне, преброяване на бюлетините и предаването им в РИК.

Възникнали проблеми, констатирани нарушения, факти:

1) На 25.03.17г. констатирахме нарушение на императивните правила на чл.183 ал.4 и чл.205 ал. 1 от ИК, което се изразява в публикувана статия, в уеб сайт от пловдивската медия- „Plovdiv-24”, оповестяваща данни на социологическо проучване от несъществуваща агенция за социологически проучвания, в деня за размисъл. Материалът в публикуваната статия беше оформен също по начин накърняващ добрите нрави, честа и доброто име на кандидатите, което е нарушение на нормите посочени в Изборния кодекс-чл. 183 ал.4.

2) На 25.03.17 при приемането на изборните книжа беше направен само един опит за недопускане на наблюдателя ни в 4-та СИК, район северен, но след като комисията, получи устен сигнал и се увери, че наблюдателя е отлично запознат с правото си да присъства, промени решението си и го допусна да наблюдава.

3) На 26.03.17г открихме нередност в описанието на 37-ма секция (ПГЕЕ), в което бяха посочени адресите на 3 улици, от които се очакваха избиратели. При проверка се установи, че на посочените адреси няма жилищни сгради, а само електрически трансформатори. Подаден беше сигнал до РИК и ЦИК.

Извършените практически действия от нас бяха:

1) Относно констатираното нарушение на сайта ”Plovdiv-24”, подадохме сигнал по ел. поща до РИК-16, ЦИК и СЕМ.

Освен по ел. поща входирахме сигнала в РИК-16 и на хартиен носител.

От СЕМ се произнесоха по телефона, като посочиха, че медийни уеб сайтове не влизат в техните компетенции. ЦИК се произнесе с решение по сигнала.

РИК-16 се произнесе с решение №150-НС от 26.03.2017,, като отхвърли сигнала, затова изпратихме жалба против тяхното решение до ЦИК и РИК-16, по ел. поща и допълнително на хартиен носител в РИК-16.

2) Относно второто констатирано нарушение за недопускане на граждански наблюдател в СИК при приемане на изборните книжа, беше подаден устен сигнал и наблюдателя беше допуснат в секцията.

3) Във връзка с третата констатирана нередност в описанието на 37-ма СИК, подадохме сигнал на хартиен носител в РИК-16. Наблюдателят на ИСИ в тази секция следеше внимателно изборните списъци през целия ден и не бяха регистрирани наблюдатели от посочените адреси.

РИК-16 извърши проверка и се произнесе с решение по сигнала, установяващо, че няма регистрирани избиратели от посочените, в описанието на секцията, адреси.

Враца

Наблюдателите на ИСИ от Враца не са срещнали никакви трудности в изборния ден. Всички длъжностни лица се отнасяха с разбиране към нас. Работата на хората ангажирани в СИК и РИК оценяваме като отлична. Не възникнаха никакви нарушения и проблеми, поради което не сме сигнализирали РИК или ЦИК.

Пазарджик

Общата оценка на наблюдателите в Пазарджик е, че нямаше сериозни нарушения. Грешките които са забелязани са свързани с диктуване на лични данни на глас. В СИК № 3 гр. Брацигово придружител на възрастен човек е било дете. Пред секции №11,12,13 в село Исперихово кандидат за народен представител е агитирал гласоподаватели. След сигнал от страна на наблюдателите ни от РИК са реагирани и са пристигнали на проверка.

Ямбол

Общата оценка на наблюдателите в град Ямбол е, че изборите са протекли без сериозни нарушения. В една от изборните комисии имаме подаден сигнал за агитация на един от членовете на комисията. След намесата на РИК, нарушението е преустановено.

Хасково

Изборите преминаха изключително спокойно, бяха добре подготвени от страна на местната власт и областна администрация. Нямахме никакви нарушения и проблеми. Не са подадени никакви сигнали и жалби. Членовете на СИК бяха респектирани от присъствието на наблюдатели.

Търговище

В град Търговище и град Попово, изборният ден беше абсолютно спокоен. Не сме констатирани нарушения на изборните правила. Работата на членовете на секционните изборителни комисии беше почти отлична. Бяхме допуснати до преброяването на бюлетините, което беше много добре организирано.

Проект „Предсрочни парламентарни избори 2017: Гражданско наблюдение” се реализира от:

Фондация за европейски прогресивни изследвания (ФЕПС)
Foundation for European Progressive Studies (FEPS)

1000 - Bruxelles - Belgique
„Rue Montoyer” 40
tel.: +32 2 234 69 00
fax: +32 2 280 03 83
web: www.feps-europe.eu
e-mail: info@feps-europe.eu

Институт за социална интеграция (ИСИ)
Institute for Social Integration (ISI)

1000 София, България
Ул. „Триадица” 5Б, етаж 6, офис 600
тел./факс: +3592 983 69 22
web: www.isi-bg.org
e-mail: ifsi.bulgaria@gmail.com

За дейности, свързани с изборния мониторинг: isi.izbori@gmail.com